

శ్రీకృష్ణపరంబ్రహ్మణే నమః

శ్రీ స్వారాజ్య భగవద్గీతా

అథ చతుర్థోఽధ్యాయః - జ్ఞాన యోగః

నాల్గవ అధ్యాయము - జ్ఞాన యోగము

శ్రీ భగవానువాచ :

శ్లో॥ ఇమం వివస్వతే యోగం ప్రోక్తవానహ మవ్యయమ్ ।

వివస్వాన్మనవే ప్రాహ మనురిక్ష్యాకవేఽబ్రవీత్ ॥ 1

ఇమం, వివస్వతే, యోగం, ప్రోక్తవాన్, అహం, అవ్యయమ్,
వివస్వాన్, మనవే, ప్రాహ, మనుః, ఇక్ష్యాకవే, అబ్రవీత్ ॥

టీక॥ శ్రీ భగవానువాచ = శ్రీకృష్ణుడు చెప్పెను, ఇమం = ఈ, అవ్యయం = నాశనములేని, యోగం = యోగమును, వివస్వతే = సూర్యునికొఱకు, అహం = నేను, ప్రోక్తవాన్ = చెప్పినవాడనయి యున్నాను, వివస్వాన్ = సూర్యుడు, మనవే = మనువుకొఱకు, ప్రాహ = విశేషముగా చెప్పెను, మనుః = మనువు, ఇక్ష్యాకవే = ఇక్ష్యాకునికొఱకు, అబ్రవీత్ = చెప్పెను.

తా॥ శ్రీకృష్ణుడు చెప్పుచున్నాడు. అర్జునా! శాశ్వతమైన యీ యోగమును పూర్వము సూర్యునకు నేను బోధించియున్నాను. సూర్యుడు మనువునకును, మనువు ఇక్ష్యాకునకును ఉపదేశించిరి.

వి॥ వివస్తేజః తదస్యాస్తీతి వివస్వాన్. వస ఆచ్ఛాదనే. వివః = తేజః = తేజస్సు, తత్ = ఆ తేజస్సు, అస్య = ఇతనికి, అస్తి = కలదు, ఇతి = కనుక, వివస్వంతుడు = సూర్యుడు, దేవత, వివస్తే ప్రభయా ఆచ్ఛాదయ తీతి వివస్వాన్..వస ఆచ్ఛాదనే. ప్రభయా = కాంతిచేత, వివస్తే = ఆచ్ఛాదయతి = అన్నిటిని కప్పెడువాడు. ఇతి = కనుక, వివస్వంతుడు. మనుః = మనువు, పెండ్లాము. ఇక్షుమవ్య కయతి కుటిలయతి. తిక్తత్వేన ఇక్షాకుః. అగ కుటిలాయాంగతౌ. తిక్తత్వేన = చేదగుటచేత, ఇక్షుం+అపి = చెఱుకునుగూడ, అకయతి = కుటిలయతి = చెఱుచునది. కనుక, ఇక్షాకువు = చేదుసార, వగరుచెట్టు.

శ్రీ కృష్ణుడు సూర్యునకును, యితడు వైవస్వత మనువగు తన కొమారునకు, యితడు తన కొమారుడగు ఇక్షాకునకును వరుసగా నీ యవ్యయమైన యోగమును చెప్పుకొనిరి. యోగమే మోహనాశరహితము. ఎప్పటికిని నున్నది. హంసయు, మనసును, నెప్పటికిని నున్నవి. ఈ రెంటిని జతపఱచుటే యోగము. ఇట్లు జతపఱచు సూక్ష్మమును పరస్పరము చెప్పుకొనకయున్నచో క్రమముగా నట్టి కీలు మఱుగు పడవచ్చునే కాని యోగ సంబంధమగు శ్వాస, మానసము లెప్పటికిని నుండుటచే యోగ మవ్యయము.

శ్లో॥ ఏవం పరంపరా ప్రాప్త మిమం రాజర్షయో విదుః ।

స కాలే నేహ మహతా యోగో నష్టః పరంతప! ॥

2

ఏవం, పరంపరా ప్రాప్తం, ఇమం, రాజర్షయః, విదుః,

సః, కాలేన, ఇహ, మహతా, యోగః, నష్టః, పరంతప! ॥

టీక॥ పరంతప = శత్రువులను తపింపజేయువాడా!, రాజర్షయః = రాజర్షులు, ఏవం = ఈ విధముగా, పరంపరాప్రాప్తం = పరంపరగా

పొందబడిన, ఇమం = ఈ యోగమును, విదుః = ఎఱుగుదురు. సః = ఆ, యోగః = యోగము, మహతా = దీర్ఘమయిన, కాలేన = కాలముచేత, ఇహ = ఇప్పుడు, నష్టః = నశించినది.

తా॥ అర్జునా! రాజర్షులొకరికొక రీవిధముగా పొందబడిన యీ యోగము నెఱుగుదురు. చాలకాలము జరుగుటవలన నిప్పుటికి ఈ యోగము నశించినది.

వి॥ శత్రువగు కాముని తపింపజేయువాడగు ఓ అర్జునా! రాజత ఇతి రాజా, రాజ్య దీప్తా, రాజతే = ప్రకాశించువాడు, ఇతి రాజా. జ్ఞానంపు తీరమును పొందినవాడు ఋషి, తెలిసికొని తెలియజేయు శక్తికలిగి, జ్ఞానంపు తీరమైన కైవల్యము నొందినవారు రాజర్షులు. ఇట్లు పరంపరగా రాజర్షులీ యోగము నెఱుగుదురు. చాలకాలము గడిచినందునను, రహస్యముగా చెప్పుకొను చుండినందునను, గురునాజ్ఞ లేనివారు చెప్పుకొనగూడ దనెడు శాసనము చేతను, ఆజ్ఞపొందినవారు విద్యా వంతులుగా లేని కారణముకూడ సంభవించుట చేతను నిప్పుడు ఇక్కడ నయ్యోగరహస్యమగు గురుసూటి నశించినది.

శ్లో॥ స ఏవాయం మయాతేష ద్య యోగః ప్రోక్తః పురాతనః ।

భక్తోసి మే సఖా చేతి రహస్యం హ్యేతదుత్తమమ్ ॥ 3

సః, ఏవ, అయం, మయా, తే, అద్య, యోగః, ప్రోక్తః, పురాతనః, భక్తః, అసి, మే, సఖా, చ, ఇతి, రహస్యం, హి, ఏతత్, ఉత్తమమ్॥

టీక॥ పురాతనః = పూర్వమునందున్న, సః = ఆ, అయం = ఈ, యోగః ఏవ = యోగమే, త్వం = నీవు, భక్తః = భక్తుడవు, సఖాచ = స్నేహితుడవు, అసి = అయి యున్నావు, ఇతి = అని, తే = నీ కొఱకు, మయా = నాచేత, అద్య = ఇప్పుడు, ప్రోక్తః = చెప్పబడెను, ఏతత్ = ఈ యోగము, ఉత్తమం = శ్రేష్ఠమైనది, రహస్యం హి = రహస్యమైనది కదా?

తా॥ పూర్వమందున్న ఆ యీ యోగమును భక్తుడవు, స్నేహితుడవు నయినందున నీ కొఱికిప్పుడు చెప్పితిని. ఈ యోగము శ్రేష్ఠమైనదియును, రహస్యమైనదియును నగుచున్నది గదా?

వి॥ ఈ గురుకీలు పూర్వముండెను, క్రమక్రమముగా కాలగర్భమున నశించినది. అర్జునా! నీవు నా భక్తుడవు, మిత్రుడవైనందున నీ కొఱికిప్పుడు చెప్పితిని. రహస్యములలో నిది శ్రేష్ఠమైనది. రహసిభవం రహస్యం, రహసి = ఏకాంతస్థలమునందు, భవం = పుట్టినది.. కనుక రహస్యం. బ్రహ్మమే తాను తానే బ్రహ్మమై యింద్రియ మనోబుద్ధ్యాది సంచార రహితైకాంత ప్రదేశమున పుట్టిన యీ గురుసూటి మహా రహస్యము. కనుక అందఱును తెలిసికొని యనుభవింపవలసినది యీ గురుసూటి.

అర్జున ఉవాచ :

శ్లో॥ అపరం భవతో జన్మ పరం జన్మ వివస్వతః ।

కథ మేత ద్విజానీయాం త్వమాదౌ ప్రోక్షవానితి ॥ 4

అపరం, భవతః, జన్మ, పరం, జన్మ, వివస్వతః,

కథం, ఏతత్, విజానీయాం, త్వం, ఆదౌ, ప్రోక్షవాన్, ఇతి ॥

టీక॥ వివస్వతః = సూర్యునియొక్క, జన్మ = పుట్టుక, పరం = దూరము, భవతః = నీయొక్క, జన్మ = పుట్టుక, అపరం = సమీపము, ఆదౌ = ఆది యందున్నట్టి సూర్యునకు, త్వం = నీవు, ప్రోక్షవాన్ = చెప్పినవాడవు, ఇతి = అని, కథం = ఎట్లు, ఏతత్ = దీనిని, విజానీయాం = నమ్మగలను?

తా॥ కృష్ణా! పూర్వకాలమున పుట్టిన సూర్యునకు, ఇప్పుడు జన్మించిన నీవు బోధించినావని నేనెట్లు నమ్ముదును?

వి॥ పూర్వత ఇతి పరః పూపాలనపూరణయోః, పూర్వతే = పూరింప బడునది, ఇతి, పరః = దవ్యునది. తనకంటె అన్యమయినది, శ్రేష్ఠమైనది, శత్రువు. కృష్ణా! నీ పుట్టుక, అపరం = దగ్గఱ అనగా ఇటీవలది, సూర్యమను ఇక్ష్వాకుల జన్మ, పరం = దవ్యు అనగా చాలపూర్వకాలమున ఏర్పడినది. నిన్న పుట్టిన నీవు ఎన్నో యుగములనాడు పుట్టినవారికి నెటుల బోధించినావు? ఎటుల నేను నమ్ముదునని అర్జునుడడిగెను.

శ్రీ భగవానువాచ :

శ్లో॥ బహూని మే వ్యతీతాని జన్మాని తవ చార్జున! ।

తాన్యహం వేద సర్వాణి న త్వం వేత్థ పరస్తప! ॥ 5

బహూని, మే, వ్యతీతాని, జన్మాని, తవ, చ, అర్జున!,

తాని, అహం, వేద, సర్వాణి, న, త్వం, వేత్థ, పరంతప! ॥

టీక॥ పరంతప = అర్జునా!, మే = నాకును, తవ చ = నీకును, బహూని = అనేకములైన, జన్మాని = జన్మములు, వ్యతీతాని = కడచినవి, తాని = ఆ, సర్వాణి = అన్నిటిని, అహం = నేను, వేద = ఎఱుగుదును, త్వం = నీవు, న+వేత్థ = ఎఱుగవు.

తా॥ అర్జునా! నాకును, నీకును అనేక జన్మములు గడచినవి. నేనన్నిటిని ఎఱుగుదును, నీ వెఱుగవు.

వి॥ గీత 2 అ 12 శ్లోక ప్రకారము కృష్ణార్జున నరేంద్రాదు లెప్పటికిని ఉన్నారు, ఉండిరి, ఉండబోదురు, వారు లేనికాలమే లేదని యున్నది గదా! కృష్ణుడు ఓ అర్జునా! అట్టి ప్రత్యగాత్మ పరమాత్మ స్వరూపులమగు మనకనేక జన్మములు గడిచినవి. మలిన సాత్విక ప్రకృతియగు నవిద్యకు నీవు చిక్కినందున నీవా జన్మలనెఱుంగవు. శుద్ధసాత్విక ప్రకృతియగు మాయను స్వాధీనము చేసికొనినవాడ నగుటచే నేనా జన్మలన్నిటి నెఱుగుదును.

శ్లో॥ అజోఽపి సన్నవ్యయాత్మా భూతానా మీశ్వరోఽపి సన్ ।

ప్రకృతిం స్వామధిష్ఠాయ సంభవా మ్యాత్మమాయయా ॥ 6

అజః, అపి, సన్, అవ్యయాత్మా, భూతానాం, ఈశ్వరః, అపి, సన్,
ప్రకృతిం, స్వాం, అధిష్ఠాయ, సంభవామి, ఆత్మమాయయా ॥

టీక॥ అహం = నేను, అజః+అపి+సన్ = పుట్టువులేనివాడ నయ్యను,
అవ్యయాత్మా+అపి+సన్ = నాశరహితమైన స్వభావుడనయ్యను,
భూతానాం = ప్రాణులకు, ఈశ్వరః+అపి+సన్ = నియామకుడగుచు,
స్వాం = స్వకీయమైన, ప్రకృతిం = త్రిగుణాత్మిక ప్రకృతిని, అధిష్ఠాయ =
అధిష్ఠించి, ఆత్మ మాయయా = స్వమాయచేత, సంభవామి =
పుట్టుచున్నాను.

తా॥ అర్జునా! నేను పుట్టుక, చావు లేనివాడను. సర్వ ప్రాణులను
నియమించు స్వరూపిని. ఇట్లుండియు త్రిగుణాత్మిక మలిన ప్రకృతిని
నాధారము చేసికొని శుద్ధసాత్విక మాయచే జన్మించుచున్నాను.

వి॥ శ్రీకృష్ణ నిజతత్త్వము పరమాత్మ. పుట్టుక లేనివాడు, ప్రాణుల
నియమించువాడు. శ్రీకృష్ణతత్త్వ మిటులున్నను శుద్ధసాత్విక ప్రకృతియగు
మాయ మనకాచ్ఛాదించియున్న కారణముచే, అట్టి మాయవలన జన్మలు
సంభవించినట్లు భావింపబడును. అవిద్యను, మాయను తొలగించుకొన్నచో
ప్రత్యగాత్మ పరమాత్మలకు జన్మమే లేదని నిశ్చయమగును.

శ్లో॥ యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత! ।

అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాఽపి త్మానం సృజామ్యహమ్ ॥ 7

యదా, యదా, హి, ధర్మస్య, గ్లానిః, భవతి, భారత!,

అభ్యుత్థానం, అధర్మస్య, తదా, ఆత్మానం, సృజామి, అహమ్ ॥

టీక॥ భారత = అర్జునా!, యదాయదా = ఎప్పుడెప్పుడు, ధర్మస్య = ధర్మమునకు, గ్లానిః = హాని, భవతి = అగుచున్నదో, అధర్మస్య = అధర్మము యొక్క, అభ్యుత్థానం = ఎదురుకొని లేచుట, భవతి = అగుచున్నదో, తదాతదా = అప్పుడప్పుడు, ఆత్మానం = ఆత్మనగు నన్ను, అహం = నేను, సృజామిహి = సృజించు చున్నానుగదా?

తా॥ అర్జునా! ఎప్పుడెప్పుడీ ధర్మమనబడు యోగమునకు హానికలుగు చున్నదో, మఱియు నియోగమునకు వ్యతిరిక్తమగు పద్ధతులభివృద్ధియై బ్రహ్మానిష్ఠకు భంగకరముగా ప్రబలుచున్నవో అప్పుడప్పుడు నన్ను నేనే సృజించుకొనుచున్నాను.

వి॥ దేవునందైక్యమగు గురుకీలు నందుండుటే ధర్మము. యోగము నందుండుటే ధర్మము. గురుసూటి నశించుటే ధర్మనాశము. జ్ఞానకాండ పెరుగుటే ధర్మాభివృద్ధి. జ్ఞానకాండకు విరుద్ధమైన కర్మోపాసనలచే మోక్షము లభించుననెడు మూఢవిశ్వాసములు పెరుగుటే అధర్మాభివృద్ధి. అర్జునా! ఇట్లు ధర్మనాశము, అధర్మాభివృద్ధి యగునట్టి కాలములో పరమాత్ముడనగు నేను శుద్ధసాత్విక ప్రకృతియగు మాయయనెడు తెరచే కప్పబడియుండు వారికి పుట్టినట్లగపడుదును అని కృష్ణుడు చెప్పెను.

శ్లో॥ పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ।

ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ॥ 8

పరిత్రాణాయ, సాధూనాం, వినాశాయ, చ, దుష్కృతామ్,

ధర్మ సంస్థాపనార్థాయ, సంభవామి, యుగే, యుగే ॥

టీక॥ సాధూనాం = సాధువులయొక్క, పరిత్రాణాయ = సంరక్షణ కొఱకును, దుష్కృతాం = దుష్కృతముల నొనరించు వారియొక్క,

వినాశాయచ = సంహారము కొఱకును, యుగేయుగే = ప్రతి యుగమునందును, ధర్మసంస్థాపనార్థాయ = ధర్మమును స్థాపించుట కొఱకును, సంభవామి = పుట్టుచున్నాను.

తా॥ యోగమును సాధించువారియొక్క సంరక్షణ కొఱకును, యోగమును సాధించక దుష్కృతము లొనరించు వారియొక్క వినాశము కొఱకును, యోగధర్మమును స్థాపించుట కొఱకును, ప్రతి యుగము నందును పుట్టుచున్నాను.

వి॥ శుద్ధసాత్విక వృత్తులనబడు సాధురక్షణకును, మలిన సాత్విక వృత్తులనబడు దుష్కృతముల నొనర్చువారి వినాశమునకు, దేవునిలో లీనమగు గురుసూటియనబడు ధర్మ సంస్థాపనమునకును ప్రతియుగము నందును నేనుగలుగుచున్నాను.

శ్లో॥ జన్మ కర్మ చ మే దివ్య మేవం యో వేత్తి తత్త్వతః ।

త్యక్త్వా దేహం పునర్జన్మ నైతి మామేతి సోఽర్జున! ॥ 9

జన్మ, కర్మ, చ, మే, దివ్యం, ఏవం, యః, వేత్తి, తత్త్వతః,
త్యక్త్వా, దేహం, పునర్జన్మ, న, ఏతి, మాం, ఏతి, సః, అర్జున! ॥

టీక॥ అర్జున = అర్జునా!, మే = నాయొక్క దివ్యం = దివ్యమైన, జన్మ = పుట్టుకను, కర్మచ = యోగసాధకుల రక్షణాదికర్మను, ఏవం = ఈ ప్రకారముగా, యః = ఎవడు, తత్త్వతః = యధార్థముగా, వేత్తి = తెలిసికొను చున్నాడో, సః = ఆ పురుషుడు, దేహం = దేహమును, త్యక్త్వా = వదిలి, పునః = మరల, జన్మ = జన్మమును, న+ఏతి = పొందడు, మాం = నన్ను, ఏతి = పొందుచున్నాడు.

తా॥ అర్జునా! మహావ్యవహారములందును జయింపతగిన సత్యమగు నా జన్మమును, ఇట్టి సత్యమగు యోగము నవలంబించినవారిని

క్రమక్రమముగా సంకల్పాదుల లయింపజేసి రక్షించుటయనెడు నా పనిని ఈ యోగమునందలి అనుభవప్రకారమున యథార్థముగా నే మహాత్ము డెఱుగుచున్నాడో అతడు స్థూలాది దేహాభిమానమును వదలి మరల యీ దేహాదులే నేననెడు భ్రాంతిలోపడడు. నన్నే పొందుచున్నాడు. నాయందే లీనమగుచున్నాడు.

వి॥ ఉండునది బ్రహ్మమొక్కటే. బ్రహ్మకారవృత్తి శుద్ధసాత్విక ప్రకృతి యగు మాయ, మాయయందు ప్రతిఫలించిన బ్రహ్మంపు ప్రతిబింబము, మాయకు అధిష్ఠానమైన పరమాత్మ యిమ్మాడును చేరినచో ఈశ్వరత్వము. వ్యాపకుడైన యీశ్వరుడు మనలోకూడ నున్నాడు. మలిన సాత్విక ప్రకృతి యగు అవిద్యకు చిక్కితిమేని జీవత్వము ప్రాప్తించును. గురుకీలు సిద్ధించు చున్నచో అవిద్యతోపాటు జీవత్వముపోయి యీశ్వరత్వము ప్రాప్తించును. బ్రహ్మమునందు లీనమగుచుంటిమేని ఈశ్వరత్వము కూడ పోయి బ్రహ్మత్వ ప్రాప్తియగును.

ఇట్లు బ్రహ్మమేతాను, తానే బ్రహ్మమైన స్థితి కలుగుటే అధర్మ నాశన మునకును, ధర్మ సంస్థాపనమునకును దేవుడు స్వయముగా సంభవించుట యగును. అర్జునా! దివ్యము = మహావ్యవహారములందు జయింపతగిన సత్యమని అర్థము. పారమార్థిక వ్యవహారములందు అవిద్యా మాయలను జయింప తగిన బ్రహ్మనిష్ఠయొక్క సిద్ధియగు కైవల్యము, ఇట్టి కైవల్య స్వరూపమగు దివ్యజన్మను, కైవల్య ప్రయాణమున కలుగు మార్పులగు స్థూలశరీర శ్వాస కుండలీని సంకల్ప మనోబుద్ధి జీవేశ తత్త్వముల దాటు చుండుటనెడి దివ్యకర్మను యథార్థముగా అనుభవపూర్వకముగా నెఱిగినవాడు, స్థూల సూక్ష్మ కారణాత్మకమగు దేహమును వదలి పునర్జన్మ నొందడు. ప్రత్యగాత్మ పరమాత్మల ఏకత్వమగు బ్రహ్మమునైన నన్నేపొంది బ్రహ్మమే యగును.

శ్లో॥ వీత రాగభయక్రోధా మన్మయా మాముపాశ్రితాః ।

బహవో జ్ఞాన తపసా పూతా మద్భావ మాగతాః ॥ 10

వీత రాగ భయక్రోధాః, మన్మయా, మాం, ఉపాశ్రితాః,
బహవః, జ్ఞాన తపసా, పూతాః, మద్భావం, ఆగతాః ॥

టీక॥ వీత రాగభయక్రోధాః = రాగమును, భయమును, క్రోధమును పోగొట్టుకొన్న వారును, మన్మయా = నా స్వరూపులును, మాం = నన్ను, ఉపాశ్రితాః = ఆశ్రయించిన వారును, (అయిన) బహవః = అనేకులు, జ్ఞానతపసా = జ్ఞానయోగమనెడు తపస్సుచేత, పూతాః = పవిత్రులైనవారు, మద్భావం = నాయొక్క యునికిని, ఆగతాః = పొందిరి.

తా॥ రాగభయక్రోధములు లేనివారును, నా స్వరూపులును, నన్నే ఆశ్రయించినవారును నయిన అనేకులు జ్ఞానయోగమనెడు తపస్సుచేత పవిత్రులై నా యునికిని పొందిరి.

రాగభయక్రోధములులేక, బ్రహ్మనుసంధానముచే ఈశ్వరుడే తానై పరమాత్మ సన్నిధిని ఆశ్రయించిన వారై యున్నచో శ్వాసయు సంకల్పము లును నిలిచి బ్రహ్మమే తానై ఇట్టి జ్ఞానయోగముచే పవిత్రులయి బ్రహ్మము యొక్క సచ్చిదానంద స్వరూపమగు నెలవును పొందిరి.

వి॥ అవిద్య లేనిచో అవిద్యాకార్యములగు రాగభయక్రోధాదులుండవు. శుద్ధసాత్విక ప్రకృతియగు బ్రహ్మోకారవృత్తిచే బ్రహ్మమే తానగుదురు. జడమగు అనాత్మ నాశ్రయింపక బ్రహ్మముపై నిగాయించి బ్రహ్మనుసంధాన మొనరింతురు. ఇదే బ్రహ్మము నాశ్రయించుట. అంతర్ముఖవృత్తిచే బ్రహ్మము జ్ఞేయమైనపుడు బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగును. బ్రహ్మజ్ఞానమనెడు తపస్సుచే పవిత్రులగుదురు. ఇట్టివారు బ్రహ్మాంపు టునికియగు సచ్చిదానంద బ్రహ్మమైనారు.

శ్లో॥ యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాం స్తథైవ భజామ్యహమ్ ।

మమ వర్తానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ! సర్వశః ॥ 11

యే, యథా, మాం, ప్రపద్యంతే, తాన్, తథా, ఏవ, భజామి, అహమ్, మమ, వర్త, అనువర్తంతే, మనుష్యాః, పార్థ!, సర్వశః ॥

టీక॥ పార్థ = అర్జునా!, యే = ఎవరు, యథా = ఏ ప్రకారముగా, మాం = నన్ను, ప్రపద్యంతే = పొందుచున్నారో, అహం = నేను, తథా+ఏవ = ఆ ప్రకారముగానే, భజామి = పొందుచున్నాను, మనుష్యాః = మనుష్యులు, సర్వశః = అన్ని విధములచేతను, మమ = నాయొక్క వర్త = మార్గమును, అనువర్తంతే = అనుసరించి ప్రవర్తించుచున్నారు.

తా॥ మానవులు ఆనందముగా నుండవలెనని కోరుచున్నారు. ఆనందమే తమ స్వరూపమని యెఱుగరు. ఆనందము పొందవలసిన పద్ధతి బ్రహ్మనిష్ఠ అనబడు కర్మయోగమని తెలిసికొనకున్నారు. ఇట్లు తెలిసికొనక నన్ను (పరమాత్మను) ఎవరు ఏ ప్రకారముగా పొందుచున్నారో నేను (పరమాత్మ) ఆ ప్రకారముగానే వారిని పొందుచున్నాను. ఇంద్రియముల ద్వారా విషయానుభవముచే ఆనందము నొందవచ్చునని భ్రమచే వారు వర్తించినచో పరమాత్మ నగు నేనును వారియందుండుటవలన ఆ పరిస్థితినే అభివృద్ధి చేయుచుండును. సత్యముకనుగాని కర్మయోగమున నిల్చిరేని సత్య స్వరూపముచే వారిని పొందుచున్నాను. పొరపడుట, పొరబడకుండుట యనెడు రెండును వారి యందే యున్నవి. ఎటు చూచినను సర్వులును ఆనందమునే కోరుచుండుటచే పరమాత్మనగు నా మార్గమునే అనుసరించి వర్తించుచున్నారు.

వి॥ ప్రతి మానవుడును హాయిగా, బ్రహ్మానందముగా, నిర్మలముగా, చింతలేకుండ యుండవలయుననియే యున్నాడు. ఆనందమును పొందు ఉపాయమెఱుంగక ఏదో తమకు తోచిన మార్గములలో పడిపోవుచున్నారు.

మన మే మార్గమున ప్రవర్తింతుమో దేవుడు అదే మార్గము అభివృద్ధి చేయును. కర్మయోగ, జ్ఞానయోగ, తురీయమార్గముల మైతిమేని యమ్మార్గమునే మనకు చూపి ధన్యులచేయును. లౌకిక, పారలౌకిక పథప్రవర్తకుల మగుచుంటిమేని తత్సంబంధ ప్రజ్ఞల అభివృద్ధిని దేవుడు చేయును. ఎట్లు ప్రవర్తించినను ప్రతిజీవుని యుద్దేశ్యము బ్రహ్మానందాను భవమే కనుక జీవులందఱును దేవుని మార్గమున ప్రవర్తించుచున్నారు.

శ్లో॥ కాంక్షంతః కర్మణాం సిద్ధిం యజంతఇహ దేవతాః ।

క్షిప్రం హి మానుషే లోకే సిద్ధిర్భవతి కర్మజా ॥

12

కాంక్షంతః, కర్మణాం, సిద్ధిం, యజంతే, ఇహ, దేవతాః,
క్షిప్రం, హి, మానుషే లోకే, సిద్ధిః, భవతి, కర్మజా ॥

టీక॥ హి = ఏ కారణమువలన, మానుషే = మనుష్య సంబంధమైన, లోకే = లోకమునందు, కర్మజా = కర్మవలన పుట్టిన, సిద్ధిః = సిద్ధి, క్షిప్రం = శీఘ్రముగా, భవతి = అగుచున్నది, కర్మణాం = కర్మములయొక్క, సిద్ధిం = సిద్ధిని, కాంక్షంతః = కోరుచున్నవారై, ఇహ = ఇచ్చట, దేవతాః = ఇంద్రియాధి దేవతలను, యజంతే = పూజించుచున్నారు.

తా॥ మనుష్య సంబంధమైన లోకమును స్థూల శరీరము, స్థూలశరీరమునందు కర్మయోగమువలన కలిగెడు జ్ఞానయోగమనెడు సిద్ధి త్వరలో కలుగుచున్నది. ఇట్టి మహాన్నతసిద్ధిని విడిచి యెన్నటికిని పరిపూర్తి కానట్టి నానావిధ కర్మల యొక్క సిద్ధిని కోరుచు ఇంద్రియాధి దేవతలను ఇహలోకమునందు సేవించుచున్నారు. ఇంద్రియాధిదేవత లెట్లు ప్రేరేపించు నో అట్లే ఇంద్రియములు ప్రవర్తించి, గోలకాన్వితమైన స్థూలశరీరమును నానావిధ కర్మమార్గములందు నడిపించును.

వి॥ దేవునిలో లీనము కావలయుననెడు సుద్దేశ్యముగల వారికి శీఘ్రముగా సిద్ధియగునట్టి కర్మయోగమును మానవశరీరమనెడు భూ

లోకమున దేవుడు నిర్మించినాడు. ఇంత సులభముగా, శీఘ్రముగా బ్రహ్మైక్య మగు సూటియుండగా ఇతర మార్గములందుబడి మానవ స్థూల శరీర వ్యథల నొందుచున్నాడు. కర్మకాండను, ఉపాసనను సిద్ధింప చేసి కొనుటకు వ్రత యత్నించుచు దేవతల కల్పించుకొని యుపాసించుచున్నారు. వీరికి సంపూర్ణత్వ మెప్పటికిని సిద్ధింపదు. గురుని ద్వారా కర్మయోగము అవలంబించినచో సులభముగా, శీఘ్రముగా దేవునందు లీనమై జీవన్ముక్తులగుదురు.

శ్లో॥ చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మ విభాగశః ।

తస్య కర్తార మపి మాం విద్భక్తార్తార మవ్యయమ్ ॥ 13

చాతుర్వర్ణ్యం, మయా, సృష్టం, గుణ కర్మ, విభాగశః,

తస్య, కర్తారం, అపి, మాం, విద్భి, అకర్తారం, అవ్యయమ్ ॥

టీక॥ మయా = నాచేత, చాతుర్వర్ణ్యం = నాలుగు వర్ణములతో కూడినదానిని, గుణ = గుణములయొక్కయు, కర్మ = కర్మలయొక్కయు, విభాగశః = విభజనల చొప్పున, సృష్టం = సృజింపబడెను, తస్య = ఆ నాలుగు వర్ణములతో కూడినదానికి, కర్తారం = కర్తనైనను, మాం = నన్ను, అకర్తారం = కర్తగాని వానిగాను, అవ్యయం = నాశరహితునిగాను, విద్భి = తెలియుము.

తా॥ వర్ణములనగా అక్షరములు, అ+ఉ+మ్, అర్థమాత్మక ఇవి నాలు గక్షరములు, అ = సత్త్వగుణము, జాగ్రదవస్థ కర్మ, ఉ = రజోగుణము, స్వప్నావస్థకర్మ, మ్ = తమోగుణము, సుషుప్తావస్థకర్మ, అర్థమాత్మక = శుద్ధ = సత్త్వగుణము, తురీయకర్మ, అకార ఉకార మకార అర్థమాత్మకలతో కూడినది ఓంకారము. ఈ నాలుగక్షరములును మహాకారణమున పృథివీ స్థానమున కలసియున్నవి. దీనికే శబలబ్రహ్మమనియు పేరుగలదు. స్థూలముచే సత్త్వము వలన జాగ్రదవస్థను, సూక్ష్మముచే రజోగుణమువలన

స్వప్నమును, కారణముచే తమోగుణమువలన సుషుప్తిని మహాకారణముచే శుద్ధసత్వము వలన తురీయమును జీవుని అనుభవింపజేయువాడను, చైతన్య స్వరూపినగు పరమాత్మను నేనే. ఈ శబల బ్రహ్మమునందలి యీ గుణకర్మలను బాగుగా నెఱుగుము. ఇట్లు కర్తగానుండియు నేను అకర్తనై, శాశ్వతుడనునై యున్నాను. ఈ సూక్ష్మమును చక్కగా తెలియుము.

వి॥ “బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులనబడు నాలుగు వర్ణములు సృజింపబడినవి” అని అనేకులర్థము చేసియున్నారు. బ్రాహ్మణాది నాలుగు వర్ణములతో కూడిన నొకటి సృజింపబడినది అని యేకవచనముగా శ్లోకార్థమున్నది. ప్రథమాధ్యాయములో అర్జునుడు వర్ణసంకరము పాపమని యడిగిన ప్రశ్నను ద్వితీయాధ్యాయమున కృష్ణుడు ఖండించెను. భగవద్గీత 18 అధ్యాయ 45, 46 శ్లోకములను చదివినచో తన తన కర్మయందా సక్తుడైన వాడు సిద్ధిని పొందును. తన కర్మయందు నాసక్తిగల వాడెట్లు సిద్ధినిొందునో ఆ విధమును చెప్పెదను వినుమని కృష్ణుడు చెప్పి యిట్లనుచున్నాడు.

జీవుల ప్రవృత్తియు, విస్తారము ఎవనివలన కలుగునో యా దేవుని స్వకర్మచే పూజించి మానవుడు మోక్షము నొందునని కృష్ణవాక్యమున్నందున సోహంఽభావముచే బ్రహ్మమును పూజించుటే స్వకర్మయని దృఢమైనది. పొరబాటుచే కృష్ణునకు విరుద్ధముగా కులధర్మములచే మోక్షము లభించునని అవివేకముచే నిన్ని దినములు ప్రవర్తించినారు. ఇంకనైనను కన్ను దెఱచి యాత్మపూజ చేయుటే స్వకర్మయని గ్రహించి కులాభిమానముల విడువ వలయును. వర్ణము = అక్షరము, చాతుర్వర్ణ్యం = నాలుగక్షరములతో కూడిన, అ+ఉ+మ్+ అర్థమాత్ర ఇవే నాలుగక్షరములు. ఈ నాలుగక్షరము లతో కూడినది ఓం, శ్వాసయు, నెఱుకయు కలిసిన మహాకారణమే ఓం. సత్సరజస్తమశ్శుద్ధ సాత్విక గుణచతుష్టయము. జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి

తురీయము లీ నాల్గింటి కర్మలు, ఈ నాలుగు గుణకర్మలతో కూడిన మహాకారణాత్మకమగు శబల బ్రహ్మము దేవునిచే సృజింపబడినందున దీనికి కర్త దేవుడేయైనను కైవల్యమున శుద్ధ బ్రహ్మమే తానైనపుడీ శబలబ్రహ్మము లేనేలేదని నిశ్చయమగుటచే బ్రహ్మమే స్వరూపముగాగల కృష్ణుడీ శబలబ్రహ్మమునకు కర్తకాడు. అకర్తయే యని యనుభవ పూర్వకముగా తెలిసికొనవలయును.

శ్లో॥ న మాం కర్మాణి లింపన్తి న మే కర్మఫలే స్పృహో ।

ఇతి మాం యోఽభిజానాతి కర్మభిర్న న బద్ధతే ॥ 14

న, మాం, కర్మాణి, లింపన్తి, న, మే, కర్మఫలే, స్పృహో,

ఇతి, మాం, యః, అభిజానాతి, కర్మభిః, న, సః, బద్ధతే ॥

టీక॥ కర్మాణి = జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి తురీయములనబడు కర్మలు, మాం = నన్ను, న లింపన్తి = అంటవు, మే = (పరమాత్ముడనగు) నాకు, కర్మఫలే = ఈ నాలుగు కర్మల ఫలమునందు, స్పృహో = ఇచ్చు, న = లేదు, ఇతి = ఇట్లు, యః = ఎవడు, అభిజానాతి = లెస్సగా తెలియుచున్నాడో, సః = అతడు, కర్మభిః = ఈ నాలుగు కర్మలచేత, న బద్ధతే = కట్టబడడు.

తా॥ జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి తురీయములనెడు కర్మలు నన్నంటవు. ఇయ్యవస్థలచే కలిగెడు ఫలమునందిచ్చు పరమాత్మనగు నాకు లేనేలేదు. ఈ విధముగా పరమాత్మ అకర్త, అవ్యయుడు. ఇట్లు పరమాత్మనగు నన్ను అనుభవ పూర్వకముగా చక్కగా తెలిసికొనుచున్నాడో అతడు కూడ కర్మలచే బంధింపబడడు.

వి॥ ఫలతీతి ఫలం, ఫల నిష్పత్తౌ, ఫలతి = పుట్టునది, ఇతి, ఫలం = లాభించునది, ఫలతి విశీర్యతే ప్రహరైరితి ఫలం, ఫలవిశరణే, ప్రహరైః

= వ్రేటులచే, ఫలతి = విశీర్వతే = పగులునది, ఇతి, ఫలము. అంతఃకరణ వృత్తి నేత్రాది గోళకముల ద్వారమున బయటికిపోయి రూపశబ్దదుల యాకారము నొందినచో నది ప్రమ. ప్రమకు ఫలమని ప్రకరణ గ్రంథములందున్నది. స్థూలసూక్ష్మ కారణ మహా కారణకర్మలగు జాగ్రత్ స్వప్న సుషుప్తి తురీయములు బ్రహ్మస్వరూపుల నంటవు. బ్రహ్మైక్యమగు వారికి ప్రమలందిచ్చు యుండదు. అంతర్ముఖ వృత్తితో కూడుకొని ప్రత్యగాత్మనే దర్శించుచుందురు. బహిర్ముఖవృత్తి విషయమగు పరాగర్థనాభిలాష మహాత్మలకుండదు. ఇట్లు ప్రత్యగాత్మ, పరమాత్మలకంటె వేఱుగాని బ్రహ్మము నెఱింగినవాడు గుణకర్మలచే బంధింపబడదు.

శ్లో॥ ఏవం జ్ఞాత్వా కృతం కర్మ పూర్వైరపి ముముక్షుభిః ।

కురు కర్మైవ తస్మాత్త్వం పూర్వైః పూర్వతరం కృతమ్ ॥ 15

ఏవం, జ్ఞాత్వా, కృతం, కర్మ, పూర్వైః, అపి, ముముక్షుభిః,

కురు, కర్మ, ఏవ, తస్మాత్, త్వం, పూర్వైః, పూర్వతరం, కృతమ్ ॥

టీక॥ ఏవం = ఈ ప్రకారముగా, జ్ఞాత్వా = తెలిసికొని, పూర్వైః = పూర్వులగు, ముముక్షుభిః+అపి = మోక్షేచ్ఛ గలవారిచేతకూడ, కర్మ = కర్మయోగము, కృతం = చేయబడెను, తస్మాత్ = అందువలన, త్వం = నీవు, పూర్వైః = పూర్వులచేత, కృతం = చేయబడినట్టియు, పూర్వతరం = చాలా పురాతనము నుండి పరంపరగా వచ్చినట్టియు, కర్మ+ఏవ = కర్మమునే, కురు = చేయుము.

తా॥ ఇట్లు మోక్షాపేక్షగల మన పూర్వులుకూడ పరమాత్మను అనుభవ పూర్వకముగా తెలిసికొని బ్రహ్మనుసంధానమనబడు కర్మయోగమును చేసిరి. ఇట్టి పురాతనమైన కర్మయోగమును నీవుకూడ చేయుము.

వి॥ ఇట్లు బ్రహ్మమును, ఫలములను, గుణకర్మలను, నాలుగు వర్ణము లతో కూడిన ఓంకారమును తెలిసికొనవలయును. గురుకీలులో నుండుటే

ఓంకారధ్యానము, ఓం ఓం అని జపము చేసికొనుట ఓంకారధ్యానము కాదు. గురుకీలులో కర్మయోగము నందుండి స్థూలసూక్ష్మ కారణ మహాకారణ కర్మల దాటుటయే కర్మఫలత్వాగము. సంకల్ప ప్రవాహములో మునిగితిమేని దీని దాటుటకు కర్మయోగమునే చేయవలెను. ఇంక దేనిచేతను సంకల్ప ప్రవాహమును దాటలేము. కర్మయోగమే వంతెన. మన పూర్వీకులగు జనకాదులగు ముముక్షువులందరు కర్మయోగము నొనరించి జీవన్ముక్తులైనారు. మనము నికర్మయోగమునే చేయవలెను.

శ్లో॥ కిం కర్మ కిమకర్మేతి కవయోఽప్యత్ర మోహితాః ।

తతే కర్మ ప్రవక్ష్యామి యద్ జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేఽశుభాత్ ॥ 16

కిం, కర్మ, కిం, అకర్మ, ఇతి, కవయః, అపి, అత్ర, మోహితాః,

తత్, తే, కర్మ, ప్రవక్ష్యామి, యత్, జ్ఞాత్వా, మోక్ష్యసే, అశుభాత్॥

టీక॥ కర్మ = కర్మ, కిం = ఎట్టిది? అకర్మ = అకర్మము, కిం = ఎట్టిది? ఇతి = అని, అత్ర = ఈ కర్మాకర్మల విషయమై, కవయః+అపి = బుద్ధిమంతులు కూడ, మోహితాః = మోహము నొందినారు, యత్ = దేనిని, జ్ఞాత్వా = తెలిసికొని, అశుభాత్ = అశుభమునుండి, మోక్ష్యసే = ముక్తుడవు కాగలవో, తత్ = ఆ, కర్మ = కర్మను, తే = నీకొరకు, ప్రవక్ష్యామి = లెస్సగా చెప్పుచున్నాను.

తా॥ కర్మ యెట్టిది? అకర్మ యెట్టిది? ఈ కర్మాకర్మల విషయమై పండితులు కూడా మోహము నొందినారు. ఏ కర్మను తెలిసికొని అశుభమునుండి ముక్తుడవు కాగలవో, ఆ కర్మను నీ కొరకు లెస్సగా చెప్పుచున్నాను.

శ్లో॥ కర్మణో హ్యపి బోధవ్యం బోధవ్యం చ వికర్మణః ।

అకర్మణ శ్చ బోధవ్యం గహనా కర్మణో గతిః ॥

17

కర్మణః, హి, అపి, బోధవ్యం, బోధవ్యం, చ, వికర్మణః,
అకర్మణః, చ, బోధవ్యం, గహనా, కర్మణః, గతిః ॥

టీక॥ కర్మణః = కర్మయొక్క, గతిః = మార్గము, బోధవ్యం = తెలిసికొన
తగినది, వికర్మణః = విరుద్ధ కర్మయొక్క, గతిః = మార్గము, బోధవ్యం =
తెలిసికొనతగినది. అకర్మణః = అకర్మయొక్క, గతిః+చ+అపి = మార్గమును
కూడ, బోధవ్యం = తెలిసికొనతగినది, కర్మణః = కర్మయొక్క, గతిః =
మార్గము, గహనాహి = ఎఱుగ శక్యము కానిదికదా?

తా॥ కర్మ, వికర్మ, అకర్మ యీ మూడింటియొక్క మార్గమును
విశదముగా తెలిసికొనవలెను. కర్మమార్గమును తెలిసికొనుట కష్టము. కర్మ
అనగా బ్రహ్మనిష్ఠ యందు కూర్చున్నది మొదలు బ్రహ్మమునందు
లీనమగువఱకు చేయు ప్రయాణము. వికర్మఅనగా బ్రహ్మనిష్ఠకు విరుద్ధకర్మ,
అనగా శ్వాసపై నిగా తప్పి సంకల్పనిర్మిత ప్రపంచమున మునిగిపోవుట.
అకర్మఅనగా శ్వాసయు సంకల్పములు అణగిన పిమ్మట మిగిలిన కేవలానంద
స్వరూప ప్రత్యగాత్మయే తానై యుండుట.

వి॥ కర్మ అనగా నేమి? వికర్మ అనగా నేమి? సరిగా పండితులకు
కూడ తెలియదు. ఇప్పటికిగూడ నెవరును కర్మ వికర్మా కర్మల సరిగా
నిరూపించలేదు. గహనం = చొరరానిది, ఎఱుగరానిది, గాహతేమతి
రత్రేతి గహనం, గాహూవిలోడనే. అత్ర = దీనియందు, మతిః = బుద్ధి,
గాహతే = అణగును, ఇతి = గహనము, గాహ్యత ఇతి, గహనం,
గాహూవిలోడనే, గాహ్యతే = కలచబడునది, ఇతి, గహనము = అడవి,
అమితసంశయములచే కలత నొందించునది గహనము. కర్మను

యథార్థముగా నెఱుగ శక్యము కాకున్నది పరిశీలించుటలో తిక్మకలు పడుచున్నారు. కర్మయోగ నిజమైన యే అర్థమును గ్రహించి, యాచరించి మోక్షము నొందుచున్నారు?

శ్లో॥ కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యే దకర్మణి చ కర్మ యః ।

స బుద్ధిమాన్ మనుష్యేషు స యుక్తః కృత్స్న కర్మకృత్ ॥ 18

కర్మణి, అకర్మ, యః, పశ్యేత్, అకర్మణి, చ, కర్మ, యః,

సః, బుద్ధిమాన్, మనుష్యేషు, సః, యుక్తః, కృత్స్న కర్మకృత్ ॥

టీక॥ యః = ఎవడు, కర్మణి = కర్మయోగమునందు, అకర్మ = అకర్మను, యః = ఎవడు, అకర్మణి చ = అకర్మయందును, కర్మ = కర్మయోగమును, పశ్యేత్ = చూచునో, సః = అతడు, మనుష్యేషు = మనుష్యులందు, బుద్ధిమాన్ = బుద్ధిమంతుడు, సః = అతడే, కృత్స్న = సంపూర్ణమైన, కర్మ = కర్మ యోగమును, కృత్ = చేసినవాడు, సః = అతడు, యుక్తః = యోగి, (భవేత్ = అగును.)

తా॥ బ్రహ్మనిష్ఠ అనబడు కర్మయోగమునందు నిలిచి తద్వారా అకర్మ అనబడు శ్వాస, సంకల్పములు లయింపగా మిగిలిన కేవల బ్రహ్మనందము నెవడు పొందునో, మఱియు నెవడు బ్రహ్మనంద మనబడు అకర్మయందు నిలిచియున్నపుడు సంకల్పములు కలిగినచో మౌనముతో శ్వాసపై నిగా యుంచుట యనెడు కర్మయోగమున నిలుచుచుండునో, అతడే సంపూర్ణకర్మ చేసినయోగి, మానవులలో బుద్ధిమంతుడు.

వి॥ శ్వాసపై నిగా నుంచుట సోఽహంభావము, కుండలినీ శక్తిపై నిగా నుంచుట కుండలియోగము. ప్రత్యగాత్మపై నిగానుంచుట తత్త్వమసి. బ్రహ్మముపై నిగా నుంచుట అహంబ్రహ్మస్మి. జగమును, బ్రహ్మమును, నొక్కటే యనెడు భావమనుభవములోనికి వచ్చుట సర్వసంఖ్యిద్దంబ్రహ్మ. ఇవి క్రమ క్రమముగా నారోహణ క్రమము. గురుకీలు పరిపక్వమగు చుండగా

నిట్టి స్థితులు సిద్ధించుచుండును. ఈ సూక్ష్మమును శ్రద్ధగా గమనింపుము. మొదట శ్వాసపై మాత్రమే నిగా నుంచగలము. క్రమ క్రమముగా కొంత సేపటికి కుండలినీ సంకల్ప మనోబుద్ధి జీవేశతత్త్వములదాటి ప్రత్యగాత్మ స్వరూపుల మగుదుము. అంతర్ముఖ వృత్తిలో పలుమాటు దేవునిలో లీనమై ప్రత్యగాత్మపై నిగానుంచు యోగ్యతను సంపాదించుకొనవలయును. హంస కుండలినీ ప్రత్యగాత్మ బ్రహ్మములపై నిగా నుంచుటయే కర్మయోగము. కుండలినీ హంసలు లీనమైన పిమ్మట మిగిలిన ప్రత్యగాత్మ బ్రహ్మములే తానైన స్థితియు, కర్మయోగము నందుండియే బ్రహ్మమును జ్ఞానదీపముచే అనుసంధించుచు ప్రత్యగాత్మ బ్రహ్మములే తానై, కర్మయోగము పక్కమై, ప్రత్యగాత్మ బ్రహ్మమునందు లీనమై, బ్రహ్మము మాత్రమే మిగులునట్టి స్థితి కలుగుచుండుటే అకర్మ.

కర్మయోగము నందుండి అకర్మను చూడవలయునేగాని బహిర్ముఖ వృత్తులతో పరాగర్థనము చేయరాదు. బ్రహ్మమే తానైన స్థితి అనెడు అకర్మయందుండి భ్రాంతి జ్ఞానకరణముచే అనాత్మ మిథ్యావిషయముల గమనింపక అకర్మనుండి చ్యుతి కలుగుచుండెనేని వెంటనే గుర్తించి కర్మయోగము నందుండి అకర్మయందు స్థిరముగా నిలుచుచుండవలయును, ఇది తురీయము. కర్మయోగము జ్ఞానయోగ మిశ్రమము. తురీయస్థుడై తురియాతీతము నొందుటకు తగిన మహాత్ముడే యుక్తుడు. మానవులలో నాతడే బుద్ధిమంతుడు. తురీయము నందుండు ఆతడే జ్ఞానయోగ సంపన్నుడు. అజ్ఞానికి తురీయానుభవము లేదు. కర్మకాండ కర్మకాండతో ముగియదు. పరంపరగా చేయుచుండ వలసినదే. ఎప్పుడైనను విడిచిరేని కర్మభ్రష్టులగుదురు. తురీయమనెడు కర్మయోగమునుండి తురియాతీత మనబడు అకర్మను నొందిన మహాత్ములిక కర్మకాండ నొనరింపబనిలేదు. బ్రహ్మకపాల తీర్థమున పిండప్రదాన మొనర్చిన వారింక నెచ్చటను జీవితములో నెప్పుడును పితృకర్మ చేయవలసిన అవసరములేదు. అట్లే

దేవునందు లీనమయ్యెడు అకర్మ సిద్ధించిన జీవన్ముక్తులకిక కర్మకాండ చేయవలసిన పనిలేదు. కర్మకాండ యింతటితో సమాప్తమైనది. కర్మయం దకర్మను, అకర్మయందు కర్మను చూచు తురీయస్థుడే యుక్తుడు.

శ్లో॥ యస్య సర్వే సమారంభాః కామసంకల్ప వర్జితాః ।

జ్ఞానాగ్ని దగ్ధకర్మాణం తమాహుః పండితం బుధాః ॥ 19

యస్య, సర్వే, సమారంభాః, కామ సంకల్ప వర్జితాః,
జ్ఞానాగ్ని దగ్ధ కర్మాణం, తం, ఆహుః, పండితం, బుధాః ॥

టీక॥ యస్య = ఎవనియొక్క, సర్వే = సమస్తములయిన, సమారంభాః = లెస్సయైన ప్రయత్నములు, కామ = కోరికలనుండియు, సంకల్ప = సంకల్పముల నుండియు, వర్జితాః = విడువబడినవో, జ్ఞానాగ్నిదగ్ధ కర్మాణం, జ్ఞానాగ్ని = జ్ఞానాగ్నిచేత, దగ్ధ = కాల్చబడిన, కర్మాణం = కర్మములుగల, తం = ఆ పురుషుని, పండితం = పండితునిగా, బుధాః = విద్వాంసులు, ఆహుః = చెప్పుదురు.

తా॥ ఎవనియొక్క సమస్త ప్రయత్నములు కోరికలచేతను, సంకల్పముల చేతను విడువబడినవో, జ్ఞానాగ్నిచే కాల్చబడిన కర్మలు కలవాడెవడో ఆతనినే పండితుడని విద్వాంసులు చెప్పుదురు. కామసంకల్ప రహితమగునట్టి ప్రయత్నము బ్రహ్మనిష్ఠ. జ్ఞానాగ్నిచే శ్వాస సంకల్పాన్నిత కర్మలన్నియు దగ్ధమగుచున్నవి.

వి॥ ఆరంభణ మారంభః. రభ రాభస్యే. ఆరంభణం = దొరకొనుట, ఆరంభము = సమారంభము, ప్రయత్నము. స్థూలసూక్ష్మ కారణ మహా కారణములతో చేయు ప్రయత్నములన్నియు సమారంభములు. పండ = సూక్ష్మమైన బ్రహ్మమును గమనించెడు బుద్ధి, పండితే జానాతి పండితః, పడిగతౌ, పండితే = జానాతి = ఎఱుగువాడు పండితుడు. జ్ఞానార్థా పండా ధీరస్యసంజాతా పండితః. జ్ఞానార్థా = జ్ఞాన ప్రయోజనములుగల, పండా = ధీః = బుద్ధి, అస్య = ఇతనికి, సంజాతా = కలిగినది, కనుక పండితుడు

స్థూలసూక్ష్మ కారణ మహాకారణములతో చేయు ప్రయత్నము లన్నియు కామసంకల్ప సమన్వితములై కలుషితములై యుండును. కామసంకల్ప రహిత ప్రయత్నములన్నియు కర్మయోగమనబడు బ్రహ్మనిష్ఠలోని ప్రయాణములే. దేవునిలో లీనమైన స్థితియే జ్ఞానయోగము. ఇట్టి జ్ఞాన యోగముచే స్థూల సూక్ష్మకారణ మహాకారణ కర్మములన్నియు దగ్ధములై, జడములై పడిపోవును. ఇట్టి యోగ్యతగల మహాత్ముడే పండితుడు. చదువులతో లభించిన పాండిత్యమునకును, బ్రహ్మములో లీనమై బ్రహ్మమే తానయ్యెడు పాండిత్యమునకును నెంతో భేదమున్నది.

శ్లో॥ త్యక్త్వా కర్మఫలాసంఘ నిత్యతృప్తో నిరాశ్రయః ।

కర్మణ్యభి ప్రవృత్తోఽపి నైవ కించిత్ కరోతి సః ॥ 20

త్యక్త్వా, కర్మఫలాసంగం, నిత్యతృప్తః, నిరాశ్రయః,
కర్మణి, అభిప్రవృత్తః, అపి, న, ఏవ, కించిత్, కరోతి సః ॥

టీక॥ సః = ఆ పురుషుడు, కర్మఫలాసంగం = కర్మయోగము నందలి ఫలముపై అభిలాషను, త్యక్త్వా = వదలి, నిత్యతృప్తః = శాశ్వతానంద స్వరూపుడును, నిరాశ్రయః = దేనిని ఆశ్రయింపనివాడును (అగుచు), కర్మణి = కర్మయోగమునందు, అభిప్రవృత్తః అపి = లెస్సగా ప్రవర్తించినప్పటికిని, కించిత్ = కొంచెమైనను, నకరోత్యేవ = చేయనివాడే.

తా॥ కర్మయందకర్మను, అకర్మయందు కర్మను చూచుచున్నయోగి కర్మ ఫలముపై అభిలాషను వదలి ఆత్మచేతనే నిత్యానందము నొందుచు, వేటొక దాని నాశ్రయింపక సహజానందము నొందుచు కర్మయోగమున లెస్సగా ప్రవర్తించినప్పటికిని, సహజముగా శ్వాస సంకల్పములు నశించుచున్నందున కొంచెమైనను చేయనివాడే యగుచున్నాడు.

వి॥ సక్తిస్సంగః, సక్తిః = కూటమి, సంగము, కర్మలనుండి అనగా వ్యాపారములనుండి యేర్పడు ప్రమలతోడి కూడికను విడువవలయును.

కారణ జన్యమై కార్యజనకమై యుండునది వ్యాపారము. అధిష్ఠానబ్రహ్మమే తానని అనుభవపూర్వకముగా నిశ్చయమైనందున నిత్యతృప్తుడగును, అన్నియు తనయందే యధ్యుష్టమగుట వలన తనకంటె నితరమగు అనాత్మను నాశ్రయింపని వాడగును. ప్రమలకూటమిని వదలి నిత్యతృప్తుడగును, నిరాశ్రయుడునునైన మహాత్ముడు కర్మయోగమున ప్రవర్తించినప్పటికిని నేమియు చేయనివాడే. శ్వాసహంసపై మనో బ్రహ్మమును కూర్చుండ బెట్టినపుడు, హంస తానెఱిగి యున్న సత్యలోకము చేరుటకు ప్రయాణమై సహజముగానే చేరును. ప్రమలతోకూడక కీలునందుండుటే మనపని. బ్రహ్మైక్యము తనంతటతానే సిద్ధించియే యున్నది. హంస మంత్రమును, బుద్ధి పుష్పమును కలిసి యేర్పడిన మంత్రపుష్ప సమర్పణము సహజముగా నేర్పడును. మనము చేయవలసినదేమియు లేదు.

శ్లో॥ నిరాశీర్యత చిత్తాత్మా త్యక్తసర్వ పరిగ్రహః ।

శారీరం కేవలం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥

21

నిరాశీః, యతచిత్తాత్మా, త్యక్త సర్వపరిగ్రహః,

శారీరం, కేవలం, కర్మ, కుర్వన్, న, ఆప్నోతి, కిల్బిషమ్ ॥

టీక॥ నిరాశీః = ఆశలు లేనివాడును, యతచిత్తాత్మా = చిత్తమును, మనస్సును నియమించినవాడును, త్యక్త = విడువబడిన, సర్వ = సమస్తమైన, పరిగ్రహః = తీసికొనుట కలవాడును, (అయిన యోగి), కేవలం = కేవల, శారీరం = స్థూల శరీర సంబంధమైన, కర్మ = కర్మను, కుర్వన్ = చేయుచున్నప్పటికిని, కిల్బిషం = పాపమును, న+ఆప్నోతి = పొందడు.

తా॥ ఆశలులేక, మనో చిత్తములను సరిగా నియమించి సమస్త విషయ గ్రహణమును విడిచి పెట్టిన యోగి కేవల స్థూలశరీరముచే శరీర పోషణార్థమై కర్మచేసినప్పటికిని పాపమును పొందడు.

వి॥ అశ్వుత ఇత్యాశా, అశూవ్యాప్తై, అశ్వుతే = వ్యాపించునది, ఇతి, ఆశా, ఆసమంతాత్ అశ్వువత ఇత్యాశాః, అశూవ్యాప్తై. ఆ = సమంతాత్ = అంతట, అశ్వువతః = వ్యాపించి యుండునవి, ఇతి, ఆశాః = ఆశలు, యమ యతీతి యమః, యమఉపరమే, యమయతి = దండించువాడు, ఇతి, యముడు, యమ్యతే చిత్తమనేన యమః, యమ ఉపరమే, అనేన = దీనిచేత, చిత్తం = మనసు, యమ్యతే = నిలుపబడును, యతం ఇంద్రియ సంయమః అస్యస్తీతి యతీ, అస్య = ఇతనికి, యతం = ఇంద్రియ సంయమః = ఇంద్రియనియమము కలదు, ఇతి, యతి. యమనం యమః, యమ ఉపరమే, యమనం = చాలించుట, యమము, చేతయతీతిచిత్తం, చితీ సంజ్ఞనే, చేతయతి = తెలియచేయునది, ఇతి, చిత్తము, అతతీత్యాత్మా, అతసాతత్యగమనే, అతతి = ఎల్లప్పుడునుతిరుగునది, ఇతి, ఆత్మ = మనస్సు, పరిగృహ్యత ఇతి పరిగ్రహః, పరిగృహ్యతే = పరిగ్రహింపబడునది, ఇతి పరిగ్రహము = భార్య, పరివారము, పుచ్చుకొనుట, శీర్యత ఇతి, శరీరం, శ్యాహింసాయాం, శీర్యతే = నశించునది, ఇతి, శరీరము, కేవ్యత ఇతి కేవలం, కేవ్యసేవనే, కేవ్యతే = ఆశ్రయింపబడునది, ఇతి, కేవలము = నిర్ణయింపబడునది, ఒకటి, అంతట, కిల్వతే శిథిలీక్రియతే అనేన లోకః ఇతి కిల్బిషం, కలకిలక్రీడాయం శైథిల్యేచ, అనేన = దీనిచేత, లోకః = లోకము, శిథిలీక్రియతే = శిథిలముగాచేయును. ఇతి, కిల్బిషము, కిలయతి క్షేపయతి నరకేకిల్బిషం, కలకిలక్షేపే, నరకే = నరకమునందు, కిలయతి = క్షేపయతి = త్రోయబడునది, కనుక, కిల్బిషము, కల్యతేగణ్యతే చిత్ర గుప్తాదిభిః ఇతి కల్మషం, కలసంఖ్యానే, చిత్రగుప్తాదిభిః = చిత్రగుప్తాదుల చేత, కల్యతే = గణ్యతే = లెక్కపెట్టబడునది, ఇతి కల్మషము.

నేననునది యున్నచో ఆశలుండును, సంకల్పములు, తోపికలు, ఎఱుకయు లయమై బ్రహ్మము మాత్రమే మిగిలి, బ్రహ్మానందమున మునిగిన మహాత్ముల కాశ యెట్లుండును? ఆశలే లేవు, తెలిసికొనెడు చిత్తమును,

సంకల్పించెడు మనస్సును తమ వ్యాపారముల చాలించుకొనియున్నవి. మానసచిత్త వ్యాపారములే లేనందున మానసచిత్త వ్యాపారముల నుపశాంతి నొందించు కొన్నాడు. దేహపరిగ్రహమే సర్వదుఃఖములకు హేతువు. శ్వాస నిలిచిపోగానే పాంచభౌతిక స్థూలశరీర గోళకములన్నియు జడములగును. కనుక పరిగ్రహములనన్నిటిని విసర్జించినట్లేయగును. ఇంతటి మహాత్ముడు వ్యావహారికముగా స్థూలశరీరంపు కేవల కర్మ నాచరించినను నరకమునందు త్రోయునట్టి పాపము నొందడు, గురుకీలును సిద్ధింపచేయనిది పాపము. ఓర్పుకొని దేవునందు లీనమైతిమేని మన కిల్బిషములను చిదానంద జలధిలో కడుగుకొని పరిశుద్ధులమైనామని నిశ్చయించుకొనవలయును.

శ్లో॥ యదృచ్ఛాలాభ సస్తుష్టో ద్వంద్వతీతో విమత్సరః ।

సమ స్సిద్ధావసిద్ధౌచ కృత్వాఽపి న నిబధ్యతే ॥

22

యదృచ్ఛాలాభ సంతుష్టః, ద్వంద్వతీతః, విమత్సరః,

సమః, సిద్ధౌ, అసిద్ధౌ, చ, కృత్వా, అపి, న, నిబధ్యతే ॥

టీక॥ యదృచ్ఛాలాభ సంతుష్టః = అప్రయత్నముగా లభించిన లాభముతో సంతోషము నొందినవాడును, ద్వంద్వతీతః = సుఖదుఃఖ లాభనష్ట జయాపజయములనబడు ద్వంద్వములే స్వరూపముగాగల ప్రాణాపానముల నతిక్రమించినవాడును, విమత్సరః = మత్సరము లేనివాడును, సిద్ధౌ = ప్రాప్తించినదానియందును, అసిద్ధౌ = ప్రాప్తించనిదానియందును, సమః = సముడును, (అయిన యోగి), కృత్వాపి = స్థూల సూక్ష్మశరీరములచే కర్మ నొనరించినను, న నిబధ్యతే = కట్టబడడు.

తా॥ దైవేచ్ఛచే లభించిన లాభముతో సంతోషించు వాడును, ద్వంద్వములకు చిక్కునివాడును, మాత్సర్యము లేనివాడును, ప్రాప్తప్రాప్తులను సమముగా చూచువాడును నైన యోగి స్థూల సూక్ష్మశరీరములతో పామరుల వలె కర్మ నొనరించుచున్నను అజ్ఞానులు కట్టబడినట్లు కట్టబడడు.

వి॥ మనము కోరకనే తనంతకు తానే వచ్చినచో యదృచ్ఛ, స్వయం మృచ్ఛా ఇచ్ఛా యదృచ్ఛా, స్వయం = స్వయముగా, ఋచ్ఛా = ఇచ్ఛా = కోరిక, యదృచ్ఛ, లభ్యతే అధికత్వే నేతిలాభః, దు లభేష్ ప్రాప్తౌ, అధికత్వేన = అధికముగా, లభ్యతే = పొందబడునది, లాభము, మదేన సరతీతి మత్సరః, సృగతౌ, మదేన = మదముచేత, సరతి = వర్తించును, ఇతి = కనుక, మత్సరము, మాద్యతి పరక్లేశేన హృష్యతీతి మత్సరః, మదీహర్ష గ్లేనయోః, పర = శత్రువుల, క్లేశేన = దుఃఖముచే, హృష్యతి = సంతోషించు వాడు, ఇతి, మత్సరము. దైవికముగ లభించిన లాభముచే సంతోషించెడువాడు.

ద్వంద్వము లన్నియు ప్రాణాపానములకు బదులు పేళ్ళు. రేచకపూరక రహితమై, సహజ కుంభక మేర్పడినప్పటి సంకల్పరహిత కైవల్యమే నిర్ద్వంద్వము, మత్సరమును పోగొట్టుకొనినవాడు నిర్ద్వంద్వుడు, సిద్ధత్యనయేతి సిద్ధిః. అనయా = దీనిచేత, సిద్ధ్యతి = సిద్ధించును, ఇతి, సిద్ధి, ప్రాప్తించినను, ప్రాప్తింపకపోయినను చలింపని స్థిరబుద్ధిగలవాడు, ఇట్టి మహాత్ముడు సుకృత దుష్కృతముల చేసినను బంధింపబడడు. అనాత్మ జ్ఞేయమగునపుడనాత్మ జ్ఞానమగుటే బంధము. అంతర్ముఖవృత్తితో బ్రహ్మము జ్ఞేయమైనపుడేర్పడు బ్రహ్మజ్ఞానముచే బంధరహితమగును.

శ్లో॥ గతసంగస్య ముక్తస్య జ్ఞానావస్థిత చేతసః ।

యజ్ఞాయాచరతః కర్మ సమగ్రం ప్రవిలీయతే ॥

23

గతసంగస్య, ముక్తస్య, జ్ఞానావస్థిత చేతసః,

యజ్ఞాయ, ఆచరతః, కర్మ సమగ్రం, ప్రవిలీయతే ॥

టీక॥ గతసంగస్య = అభిమానము లేనివాడును, ముక్తస్య = ముక్తుడును, జ్ఞాన = జ్ఞానమునందు, అవస్థిత = నిలిచియున్న, చేతసః = చిత్తము కల వాడును, యజ్ఞాయ = అంతర్యాగము కొఱకు, ఆచరతః

= ఆచరించు చున్నవాడును నైన యోగియొక్క కర్మ = కర్మము, సమగ్రం = సంపూర్తిగ, ప్రవిలీయతే = నశించిపోవుచున్నది.

తా॥ సంకల్పములును, శ్వాసయు లేనిచో నే కర్మయు జరుగదు. అభిమానము లేని ముక్తుని చిత్తము జ్ఞానమునందు నిలిచియుండగా అంతర్యాగము కొఱకు బ్రహ్మనుసంధానము నొనరించుచున్న మహాత్ముని కర్మ బ్రహ్మమునందు నిశ్శేషముగా లయించుచున్నది.

వి॥ బ్రహ్మమునందే ఆనంద మున్నదనియు, అనాత్మ నిస్సారమనియు అనుభవపూర్వకముగ నెఱిగిన వాడగుటచే విషయాసక్తి లేనివాడును, బ్రహ్మము జ్ఞేయమై బ్రహ్మజ్ఞానమునందు నిలిచిన చిత్తము గలవాడును, అంతర్యాగముకొఱకు కర్మయోగము నాచరించుచున్నవాడును నైన యోగి యొక్క స్థూలసూక్ష్మ కారణ మహాకారణకర్మ సంపూర్తిగా దేవునందు లీనమగును. ఇంత గొప్ప స్థితి లభించునట్టి శ్వాస ప్రత్యగాత్మ బ్రహ్మములపై నిగా యనెడు సోపానత్రయ సిద్ధి యెంతో సులభముగా లభింపజేయు మన ప్రచారమే లోకోద్ధారకృతి.

శ్లో॥ బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిర్బ్రహ్మగ్నై బ్రహ్మణా హుతమ్ ।

బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మ సమాధినా ॥

24

బ్రహ్మ, అర్పణం, బ్రహ్మ, హవిః, బ్రహ్మగ్నై, బ్రహ్మణా, హుతమ్, బ్రహ్మ, ఏవ, తేన, గంతవ్యం, బ్రహ్మకర్మ సమాధినా ॥

టీక॥ అర్పణం = అర్పణము, బ్రహ్మ = బ్రహ్మమే, హవిః = నేయి, బ్రహ్మ = బ్రహ్మమే, బ్రహ్మగ్నై = బ్రహ్మమనెడు అగ్నియందు, బ్రహ్మణా = బ్రహ్మము చేత, హుతం = హోమము చేయబడినదియును, బ్రహ్మైవ = బ్రహ్మమే, తేన = ఆ, బ్రహ్మకర్మ = బ్రహ్మమునకు సంబంధించిన కర్మయనెడు, సమాధినా = సమాధిచేత, గంతవ్యం = పొందతగిన ఫలము, బ్రహ్మైవ = బ్రహ్మమే.

తా॥ బ్రహ్మమునుండియే సర్వేంద్రియములును, మనోబుద్ధులును ఏర్పడి యున్నవి. బ్రహ్మనిష్ఠయనబడు అంతర్యాగమున నీ ఇంద్రియాదు లన్నియు బ్రహ్మమునందు లీనమగుటయే ఇంద్రియార్పణము. ఇంద్రియార్పణమును బ్రహ్మము తనంతకు తానే గైకొనుచున్నది. హవిస్సనగా నెయ్యి, కామమే ఘృతమని అంతర్యాగమున నున్నది. కోరికలన్నియు ఆనందము నొందుట కొఱకే కలుగును. ఆనందమే బ్రహ్మస్వరూపము. బ్రహ్మము నొందినచో కామములు పూర్తియగును. కనుక అర్పణమును, కామమును బ్రహ్మమే. బ్రహ్మమనెడు అగ్నియందు బ్రహ్మముచే హోమము చేయబడుచున్నది. స్థూలసూక్ష్మ కారణ మహాకారణములు బ్రహ్మగ్నియందు బ్రహ్మముచేతనే దగ్ధమగును. బ్రహ్మకర్మ అనబడు సమాధిచే పొందదగిన ఫలము బ్రహ్మమే. అన్నియు లయించగా సమాధియందు మిగులునది బ్రహ్మమే.

వి॥ హూయత ఇతి హవిః హుదానాదనయోః, హూయతే = వ్రేల్చబడునది, ఇతి, హవిస్సు = నేయి, దధిపయోరూపమైన హవిస్సు, అగతి కుటిలం ఊర్ధ్వం వాగచ్ఛతీ త్యగ్ని, అగ కుటిలాయాం గతౌ, ఊర్ధ్వం = ఊర్ధ్వముగానైనను, కుటిలం వా = కుటిలముగానైనను, గచ్ఛతి = జ్వలించునది, ఇతి, అగ్ని, అగ్నోహతం వషట్కృత మిత్యుచ్యతే, అగ్నో = అగ్నియందు, హతం = వేల్చబడినది. వషట్కృతం, ఇతి, ఉచ్యతే = చెప్పబడును, సమ్యగాధియతే మనోఽత్రేతి సమాధిః దుధాఞ్ ధారణ పోషణయోః, అత్ర = ఇచట, మనః = మనస్సు, సమ్యక్ = లెస్సగా, అధీయతే = ఉంచబడును.

గురుకీలులో నున్నచో జ్ఞానయోగ మేర్పడు చుండును. ప్రత్యగాత్మకంటె నితరమైన అనాత్మయంతయు బ్రహ్మమున లీనమగుటయే అర్పణము.

బ్రహ్మమే అన్నిటిని తనయందు లీనము చేసికొనును. విత్తనమే వృక్షమైనది. అధిష్ఠానబ్రహ్మమున అనాత్మ యధ్యస్తము. భ్రాంతిజ్ఞాన మిథ్యావస్తువులు జ్ఞానయోగమున బ్రహ్మము నందు వేల్వబడును. బ్రహ్మమే అన్నిటిని దగ్ధము చేయును, జ్ఞానాగ్ని ప్రజ్వలిల్లి సంకల్ప కిల్బిషాదుల కాల్చివేయుటచే బ్రహ్మమే జ్ఞానాగ్నిగా పరిణమించి నట్లుండును. వేల్వబడు జ్ఞానకర్మోద్రయ ప్రాణవంచ కాంతఃకరణ చతుష్టయము బ్రహ్మమున లయమగును. మనమూరక జ్ఞాన యోగమునందుంటిమేని బ్రహ్మమే యన్నిటిని వేల్చును కనుక బ్రహ్మమే హుతము. జ్ఞానయోగముచే పొందతగినది బ్రహ్మమే. కర్మయోగ యుక్తత్వజ్ఞాన యోగములే బ్రహ్మమునకు సంబంధించిన కర్మయగు సమాధియగును. ఇట్లు కర్మయోగముతోనే యుక్తత్వమేర్పడి, ఇట్టి యుక్తత్వముచే జ్ఞానయోగ మేర్పడి బ్రహ్మయజ్ఞముచేత జీవన్ముక్తి సిద్ధించును.

శ్లో॥ దైవమేవాపరే యజ్ఞం యోగినః పర్యుపాసతే ।

బ్రహ్మోగ్నావపరే యజ్ఞం యజ్ఞేనైవోప జుహ్వతి ॥

25

దైవం, ఏవ, అపరే, యజ్ఞం, యోగినః, పర్యుపాసతే,

బ్రహ్మోగ్నో, అపరే, యజ్ఞం, యజ్ఞేన, ఏవ, ఉపజుహ్వతి ॥

టీక॥ అపరే = కొందఱు, యోగినః = యోగులు, దైవం = దేవసంబంధమైన, యజ్ఞం = యజ్ఞమును, పర్యుపాసతే = లెస్సగా ఉపాసించుచున్నారు. అపరే = మఱికొందఱు, యజ్ఞేన+ఏవ = యజ్ఞముచేతనే, బ్రహ్మోగ్నో = బ్రహ్మమును అగ్నియందు, యజ్ఞం = యజ్ఞమును, ఉపజుహ్వతి = సమీపమునందే హోమము చేయుచున్నారు.

తా॥ కొందఱు యోగులు దేవసంబంధమైన యజ్ఞమును ఉపాసించుచున్నారు. మౌనముతో శ్వాసపై నిగా తప్పుకుండుటే ఉపాసన. మఱికొందఱు యోగులు ఈ ఆత్మ యజ్ఞముచేతనే బ్రహ్మమనెడు అగ్నియందు లీనమగునట్టి యజ్ఞమును చేసి సమీపమునందే తమ విజ్ఞానమును హోమము చేయుచున్నారు.

వి॥ దేవః పరమేశ్వరః తత్రభవం దైవం, దేవః = దేవుడు, తత్ర = అతనియందు, భవం = పుట్టినది, దైవం, దేవానామిదం దైవం, దేవానాం = దేవతలకు, ఇదం = సంబంధమైనది దైవము, తీర్యతే పాపమనేనేతి తీర్థం, అనేన = దీనిచే, పాపం = పాపము, తీర్యతే = తరింపబడును, ఇతి తీర్థము, యజతే యజ్ఞః, యజదేవపూజాదౌ, యజతే = పూజించుట.

యజ్ఞము. ఆత్మపూజ, సోఽహంభావము దేవునికి సంబంధించిన పూజ. కొందఱు శ్వాసపై, ప్రత్యగాత్మపై, బ్రహ్మముపై నిగాయుంచు ఆత్మపూజ అనెడు యజ్ఞము చేయుదురు. కొందఱు యోగులు బ్రహ్మమనెడు అగ్ని యందు అనాత్మను హోమముచేయుట యనెడు బ్రహ్మయజ్ఞము చేయుదురు. బ్రహ్మయజ్ఞమును ముగించి బ్రహ్మైక్యమనెడు నవభృథస్నాన మొనరించిన అనుభవమున్నచో ఉపనిషదర్థముల నన్నిటి నెఱుగు సమర్థత నొందగలరు.

శ్లో॥ శ్రోత్రాదీ నీన్ద్రి యాణ్యన్యే సంయమాగ్నిషు జుహ్వతి ।

శబ్దాదీ విషయానన్యే ఇంద్రియాగ్నిషు జుహ్వతి ॥ 26

శ్రోత్రాదీని, ఇంద్రియాణి, అన్యే, సంయమాగ్నిషు, జుహ్వతి,

శబ్దాదీన్, విషయాన్, అన్యే, ఇంద్రియాగ్నిషు, జుహ్వతి ॥

టీక॥ అన్యే = ఇతరులు, శ్రోత్రాదీని = శ్రోత్రము మొదలయిన, ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములను, సంయమ+అగ్నిషు = నిగ్రహించుట అనెడు అగ్ని యందు, జుహ్వతి = హోమము చేయుచున్నారు, అన్యే = ఇతరులు, శబ్దాదీన్ = శబ్దము మొదలైన, విషయాన్ = విషయములను, ఇంద్రియాగ్నిషు = ఇంద్రియములనెడు అగ్నులందు, జుహ్వతి = హోమము చేయుచున్నారు.

తా॥ ఇంద్రియ నిగ్రహమనెడు అగ్నియందు శ్రోత్రత్వక్షుర్జ్ఞిహ్వ ప్రూణేంద్రియములను యోగులు హోమము చేయుచున్నారు. ఇతరులు

శబ్దాది విషయములను ఇంద్రియములనెడు అగ్నులందు హోమము చేయుచున్నారు.

శ్లో॥ సర్వాణీంద్రియ కర్మాణి ప్రాణకర్మాణి చాపరే ।

ఆత్మసంయమ యోగాగ్నౌ జుహ్వతి జ్ఞానదీపితే ॥

27

సర్వాణి, ఇంద్రియ కర్మాణి, ప్రాణ కర్మాణి, చ, అపరే,
ఆత్మసంయమ, యోగాగ్నౌ, జుహ్వతి, జ్ఞానదీపితే ॥

టీక॥ అపరే = కొందఱు, సర్వాణి = సమస్తములయిన, ఇంద్రియ = జ్ఞాన కర్మేంద్రియములయొక్క, కర్మాణి = వ్యాపారములను, ప్రాణకర్మాణి = దశవిధ ప్రాణవాయువుల వ్యాపారములను, జ్ఞానదీపితే = జ్ఞానముచే ప్రజ్వలించుచేయబడిన, ఆత్మ = మనస్సును, సంయమ = నిగ్రహించునట్టి, యోగం = బ్రహ్మనుసంధానమనెడు యోగముయొక్క, అగ్నౌ = అగ్నియందు, జుహ్వతి = హోమము చేయుచున్నవారు.

తా॥ కొందఱు జ్ఞానకర్మేంద్రియముల యొక్కయు, దశవిధ ప్రాణవాయువుల యొక్కయు, వృత్తులనన్నిటిని జ్ఞానాగ్నిచే ప్రజ్వరిల్లచేయ బడినట్టియు, మనో నిగ్రహ స్వరూపమైనట్టి యోగమనెడు అగ్నియందు హోమము చేయుచున్నారు, బ్రహ్మనిష్ఠయందు మనోలయ మేర్పడును. మనోలయ మెప్పుడగునో, అప్పుడే ఇంద్రియ ప్రాణముల వ్యాపారము లన్నియు లయించును.

వి॥ సమ్యగ్యమనం సంయమః, యమ ఉపరమే. సమ్యక్ = లెస్సగా, యమనం = చాలించుట, సంయమము, బ్రహ్మమునందు లీనమైనపుడు జ్ఞానకర్మేంద్రియ ప్రాణవంచకాంతఃకరణ చతుష్టయ చిదాభాసాదుల కర్మ సంయమాగ్నియందు ముగింపబడును. ఇంద్రియాగ్నులందు విషయముల వేల్వబడును. కొందఱిట్టిస్థితియనబడు యజ్ఞులున్నారు. ఇంద్రియ ప్రాణ కర్మలను, మనస్సును విరమించు ఆత్మ సంయమ యోగాగ్నియగు బ్రహ్మ జ్ఞానాగ్నియందు హోమము చేయుదురు.

శ్లో॥ ద్రవ్యయజ్ఞా తపోయజ్ఞా యోగయజ్ఞా స్తథాఽపరే ।

స్వాధ్యాయ జ్ఞానయజ్ఞాశ్చ యతయ సంశితవ్రతాః ॥ 28

ద్రవ్యయజ్ఞాః, తపోయజ్ఞాః, యోగయజ్ఞాః, తథా, అపరే,

స్వాధ్యాయ జ్ఞానయజ్ఞాః, చ, యతయః, సంశితవ్రతాః ॥

టీక॥ అపరే = మఱికొందరు, ద్రవ్యయజ్ఞాః = ధనరూపమైన యజ్ఞము కలవారు, (అనగా సత్కార్యములకును, విద్యాభివృద్ధికిని, జ్ఞానాభి వృద్ధికిని, ధనమును దానముగా నిచ్చువారు అని అర్థము), తపోయజ్ఞాః = తపోయజ్ఞము కలవారు, యోగయజ్ఞాః = యోగయజ్ఞము కలవారు, అపరే = మఱి కొందఱు, స్వాధ్యాయ = స్వాధ్యాయ యజ్ఞము కలవారు, జ్ఞానయజ్ఞాః = జ్ఞాన యజ్ఞము కలవారు, యతయః = ఇంద్రియముల జయించినవారు, తథా = ఆ ప్రకారముననే, సంశితవ్రతాః = మిగుల తీక్షణమైన నియమము కలవారు.

తా॥ ద్రవ్యయజ్ఞము కలవారు, తపోయజ్ఞము కలవారు, యోగ యజ్ఞము, స్వాధ్యాయ యజ్ఞము, జ్ఞానయజ్ఞము కలవారును, ఇంద్రియ నిగ్రహము కలవారు, మిగుల తీక్షణమైన నియమములు కలవారును కలరు. స్వాధ్యాయ మనగా వేదాధ్యయనము.

శ్లో॥ అపానే జుహ్వతి ప్రాణం ప్రాణేఽపానం తథాఽపరే ।

ప్రాణాపానగతీ రుద్ధ్వా ప్రాణాయామ పరాయణాః ॥ 29

అపానే, జుహ్వతి, ప్రాణం, ప్రాణే, అపానం, తథా, అపరే,

ప్రాణాపాన గతీ, రుద్ధ్వా, ప్రాణాయామ, పరాయణాః ॥

టీక॥ తథా = ఆ ప్రకారమే, అపరే = కొందఱు, ప్రాణాయామ పరాయణాః = ప్రాణాయామమునందాసక్తులైనవారు, ప్రాణాపానగతీ = ప్రాణాపాన మార్గములను, రుద్ధ్వా = అడ్డగించి, అపానే = అపానము

నందు, ప్రాణం = ప్రాణమును, ప్రాణే = ప్రాణమునందు, అపానం = అపానమును, జుహ్వతి = హోమము చేయుచున్నవారు.

తా॥ కొందఱు ప్రాణాయామమునందాసక్తులై ప్రాణాపాన మార్గములను అడ్డగించి అపానమునందు ప్రాణమును, ప్రాణము నందపానమును హోమము చేయుచున్నారు. (బ్రహ్మసిద్ధయందీ స్థితి అనాయాసముగా అనగా ఆలస్యము లేకుండ రెండు మూడు గంటలలోనే సర్వులకు సిద్ధించును.)

శ్లో॥ అపరే నియతాహారాః ప్రాణాన్ ప్రాణేషు జుహ్వతి ।

సర్వేషు వ్యేతే యజ్ఞవిదో యజ్ఞక్షపిత కల్మషాః ॥

30

అపరే, నియతాహారాః, ప్రాణాన్, ప్రాణేషు, జుహ్వతి,

సర్వే, అపి, ఏతే, యజ్ఞవిదః, యజ్ఞ క్షపిత కల్మషాః ॥

టీక॥ అపరే = మఱికొందరు, నియతాహారాః = ఆహార నియమము గలవారై, ప్రాణాన్ = ప్రాణములను, ప్రాణేషు = ప్రాణములందు, జుహ్వతి = హోమము చేయుచున్నారు, ఏతే = ఈ, సర్వే+అపి = సర్వులుగూడ, యజ్ఞవిదః = యజ్ఞములను నెఱిగినవారు, యజ్ఞక్షపితకల్మషాః = యజ్ఞముచే సమస్తపాపములను పోగొట్టుకొనినవారు.

తా॥ కొందఱు ఆహార నియమము గలవారై ప్రాణములను ప్రాణములందే హోమముచేయుచున్నారు. వీరందఱును యజ్ఞవేత్తలే. యజ్ఞముచే తమ పాపముల పోగొట్టుకొనబడినవారు.

వి॥ సత్కార్యములకు అనగా విద్యాభివృద్ధికిని, జ్ఞానవ్యాపకమునకును, పరిశ్రమలవలన బీదల పోషణకును, ఇట్టి పూజనీయ కార్యములకు ధనమును దానయజ్ఞము చేయువారు, నే నెవడను? జీవుడనగనేది? ఈశ్వరుడనగనేది? బ్రహ్మమేది? బ్రహ్మములో లీనమగుటెట్లు? ఇట్టి

విచారణయనెడు తపో యజ్ఞములు కలవారు, జీవుని దేవునిలో నైక్యపఱచు మార్గమున మనసును నడిపించు యోగ యజ్ఞముగలవారు, వాచకోపాంశు మానసికములను మూడు విధములగు స్యాధ్యాయమే యజ్ఞముగా కలవారు, అంతర్ముఖవృత్తిచే బ్రహ్మము జ్ఞేయమైనపుడేర్పడిన బ్రహ్మజ్ఞాన యజ్ఞులు.

ఇంద్రియ మానసాదుల జయించిన యతులు, గురుకీలునందు తీక్షణమైన నియమముగలవారు, ప్రాణమునందపానమును, అపానము నందు ప్రాణమును లీనముచేయుచు, ప్రాణాపానవృత్తుల నుదాన వాయువున లీనముచేసి, ప్రాణాపాన సంచారముల కైవల్యమున మునుగునట్లు చేయువారు, అనాత్మను రేచించుట, ఆత్మను పూరించుట, బ్రహ్మమునే సహజముగా కుంభించుట యనెడు ప్రాణాయామ పరాయణులు, ప్రాణాపానముల యాహారమగు ద్వంద్వముల గురుకీలుచే నియమించువారు ఉన్నారు. వీరందఱును దేవునిలో నైక్యమగు నిచ్చగలవారైన యజ్ఞవిదులుగానే యున్నారు. పాపనాశన కరమగు యజ్ఞముల చేయుట యందిచ్చగలవారై యున్నారు.

శ్లో॥ యజ్ఞశిష్టామృతభుజో యాన్తి బ్రహ్మ సనాతనమ్ ।

నాయం లోకోఽస్త్వయజ్ఞస్య కుతోఽన్యః కురుసత్తమ! ॥ 31

యజ్ఞశిష్ట, అమృతభుజః, యాన్తి, బ్రహ్మ, సనాతనమ్,

న, అయం, లోకః, అస్తి, అయజ్ఞస్య, కుతః, అన్యః, కురుసత్తమ! ॥

టీక॥ కురుసత్తమ = అర్జునా!, యజ్ఞశిష్ట అమృతభుజః, యజ్ఞః = యజ్ఞము నందు, శిష్ట = మిగిలిన, అమృత = అమృతమును, భుజః = భుజించినవారు, సనాతనం = శాశ్వతమైన, బ్రహ్మ = బ్రహ్మమును, యాన్తి = పొందుచున్నారు, అయజ్ఞస్య = యజ్ఞముచేయనివానికి, అయం = ఈ, లోకః = లోకము, నాస్తి = లేదు, అన్యః = ఇతరము, కుతః = ఎక్కడిది?

తా॥ యజ్ఞములన్నియు మానసిక శాంతికై యేర్పడియున్నవి. అంతర్యాగమున అన్నియు నశింపగా మిగిలిన కేవలానందము ననుభవించు వారు శాశ్వతమైన బ్రహ్మమును పొందుచున్నారు. యజ్ఞము చేయని వాడెప్పటికిని యిట్టి బ్రహ్మానందము నొందలేడు. ఇతర మానసిక శాంతి ఆతని కెక్కడినుండి వచ్చును.

వి॥ శ్వాస ప్రత్యగ్ బ్రహ్మములలో దేనిపైన నిగానుంచినను కర్మయోగ మనబడు యజ్ఞమగును. స్థూలశరీర శ్వాసకుండలినీ సంకల్ప మనోబుద్ధి జీవేశ బ్రహ్మతత్త్వము లన్నియు హంసయందే శబళితమై యుండును. శబళితము = మిశ్రమము, హంసవాహనారూఢులమైనపుడు హంస సత్యలోక ప్రయాణము చేయుచుండగా జాతిపోయినవి తుడిచివేయబడును. వరుసగా నొక్కొక్కటి తుడిచివేయబడునప్పుడేది మనకు పూజ్యవస్తువో, మన నిగాకు నందినదేదో యదియే మన తత్త్వము. ఇట్లే వరుసగా నొక్కొక్కటే తుడిచి వేయబడి తుదకు తుడిచి వేయబడక శాశ్వతముగా మిగిలిన అధిష్ఠాన బ్రహ్మమే అమృతము. ఇయ్యమృతపానము ననుభవించిన మహాత్ములు బ్రహ్మమునే పొందుదురు. కర్మయోగ మనబడు యజ్ఞము చేయనివారికి బ్రహ్మానందామృతానుభవము రాదు. ఇతరమగు శ్వాసకుండలిన్యాదుల తుడిచివేయుట వీరికి సాధ్యమేకాదు. కనుక కర్మయోగమనెడు బ్రహ్మనిష్ఠను ప్రారంభించుచుండ వలయును.

శ్లో॥ ఏవం బహువిధా యజ్ఞా వితతా బ్రహ్మణో ముఖే ।

కర్మజాన్విధి తాన్సర్వా నేవం జ్ఞాత్వా విమోక్ష్యసే ॥

32

ఏవం, బహువిధాః, యజ్ఞాః, వితతాః, బ్రహ్మణః, ముఖే,

కర్మజాన్, విధి, తాన్, సర్వాన్, ఏవం, జ్ఞాత్వా, విమోక్ష్యసే ॥

టీక॥ ఏవం = ఈ ప్రకారముగా, బహువిధాః = అనేక విధములైన, యజ్ఞాః = యజ్ఞములు, బ్రహ్మణః = బ్రహ్మయొక్క, ముఖే = ద్వారమునందు,

వితతాః = విస్తరింపబడినవి, తాన్ = ఆ, సర్వాన్ = అన్నిటిని, కర్మజాన్ = కర్మయోగము వలన పుట్టినవానిగా, విద్ధి = తెలిసికొనుము, ఏవం = ఇట్లు, జ్ఞాత్వా = తెలిసికొనిన, విమోక్ష్యసే = విముక్తుడవు కాగలవు.

తా॥ ఇట్లు నానావిధములైన యజ్ఞములన్నియు బ్రహ్మయనబడు సమష్టి మనస్సు యొక్క ద్వారమునందు విస్తరింపబడియున్నవి. ఆ యజ్ఞము లన్నియు సంకల్పశ్వాసలతో కలిసిన కర్మనుండి పుట్టినవని తెలిసికొనుము. ఈ యజ్ఞముల స్వరూపము తెలిసికొన్న పిమ్మట కర్మచే కలిగిన యజ్ఞముల నుండి ముక్తుడవు కాగలవు.

వి॥ బహిర్యాగములు సహితము మన శరీరములో చేయు అంతర్యాగ సూచకములుగ నున్నవి. జ్ఞానయజ్ఞమునే సూచించుచుండగా తెలియక బహిర్యాగములకై ప్రాకులాడుట పొరబాటు. కర్మయోగమును తెలియ చేయుటకే బహిర్యాగములున్నవి. ఇట్లు యజ్ఞములన్నియు బ్రహ్మయనబడు నీశ్వర మనస్సు ద్వారముననే పుట్టినవి. మనస్సును గురుసూటిలో నియమించినచో యజ్ఞములగుచుండును. హంసకుండలినీ ప్రత్యగ్ బ్రహ్మములపై నిగా యనబడు గురుసూటి చతుష్టయమునందు దేనినవ లంబించినను యజ్ఞమే. ఇయ్యజ్ఞమువలన మోక్షము నొందుదుము. ఇయ్యజ్ఞముల నిజస్వరూపమును అనుభవపూర్వకముగ తెలిసికొనినచో తప్పక జీవన్ముక్తుల మగుదుము.

శ్లో॥ శ్రేయాన్ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప !

సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ! జ్ఞానే పరిసమాప్యతే ॥

33

శ్రేయాన్, ద్రవ్యమయాత్, యజ్ఞాత్, జ్ఞానయజ్ఞః, పరంతప!,

సర్వం, కర్మ, అఖిలం, పార్థ!, జ్ఞానే, పరిసమాప్యతే ॥

టీక॥ పరంతప = శత్రువులను తపింపజేయునట్టి, పార్థ = ఓ అర్జునా!, ద్రవ్యమయాత్ = ద్రవ్యముచే చేయతగిన, యజ్ఞాత్ =

యజ్ఞముకంటె, జ్ఞానయజ్ఞః = జ్ఞానముచే చేయతగిన అంతర్యాగము, శ్రేయాన్ = శ్రేష్ఠమైనది, సర్వం = సమస్తమైన, కర్మ = కర్మ, అఖిలం = చెడిపోకుండ, జ్ఞానే = జ్ఞానము నందు, పరిసమాప్యతే = సంపూర్తిగా నెఱవేఱుచున్నది.

తా॥ అర్జునా! ధనసాధన సంపత్తిచే చేయు యజ్ఞములన్నిటికంటె జ్ఞానముచే చేయు అంతర్యాగమే శ్రేష్ఠమైనది. బహిర్యాగమును తొలుత ప్రజలకు చూపి పిమ్మట ప్రతిమానవుని శరీరమునందును యాగముయొక్క విధానముల నన్నిటిని తెలియచేయవలెను. మానవ శరీరమునందు చేయతగిన అంతర్యాగమును వివరముగా తెల్పుటకే బహిర్యాగము లేర్పడినవి, బహిర్యాగములకై ధనమును అమితముగా వ్యయముచేయుట మూర్ఖత్వము. (ఐదాఱు రూపాయలకుమించని వ్యయముతో బహిర్యాగము చేయించి ప్రజలకు యజ్ఞములోని అంశములను నేర్పవలెను.) జ్ఞానమునందే సమస్త కర్మలును చెడిపోకుండ పరిసమాప్తి నొందును. సమస్త వేదకర్మలును జ్ఞానయోగమునకు దారిచూపుచున్నవి. జ్ఞానయోగమునే సంపాదించినచో మిగిలిన కర్మల చేయవలసిన అవసరములేదు.

వి॥ అతిశయేన ప్రశస్తః శ్రేయాన్, అతిశయేన = మిక్కిలిగా, ప్రశస్తః = కొనియాడదగినది, శ్రేయాన్ = శ్రేష్ఠమైనది. ద్రవణీయం ద్రవ్యం ద్రుగతౌ, ద్రవణీయం = పొందదగినది, ద్రవ్యము = మంచి పదార్థము, గుణాశ్రయమైన వస్తువు. పదార్థములతో చేయబడు బహిర్యాగము లన్నిటికంటె జ్ఞానయజ్ఞమే శ్రేష్ఠము. డబ్బును వృథా వ్యయముచేసి బహిర్యాగముల జరుపునలవాటు మనలో దండిగ నున్నది. బహిర్యాగానంతరమునందైనను బహిర్యాగములలోని వస్తువులను, క్రియలను మన శరీరములో చూపించి బ్రహ్మనిష్ఠ అనబడు జ్ఞానయజ్ఞమును గూర్చి వివరించి అందఱిని జ్ఞానయజ్ఞముచే జీవన్ముక్తుల చేయవలసియున్నది. కర్మయోగ జ్ఞానయోగముల నెంతమాత్రమును తెలుపక బహిర్యాగముల మాత్రమే

చేయించుటవలన అజ్ఞానమును పెంచుకొనుటకు ధనవ్యయము చేయించిన వంచకుల మగుచున్నాము. కర్మకాండ కర్మకాండతో ముగియదు. బ్రహ్మకపాలమును క్షేత్రమున పిండముల పితృదేవతల కర్పించిన వారికి నెచ్చటనుగూడ తద్దినముల చేయపనిలేదని నిశ్చయించు కొన్నారు. ఇదియొక యూహానిశ్చయము, బ్రహ్మజ్ఞానముచే బ్రహ్మమే తాను, తానే బ్రహ్మమైనవారు కర్మకాండను చేయవలసిన పనిలేదు. జ్ఞానముచే కర్మకాండయు కర్మయోగమును సంపూర్ణియగును.

శ్లో॥ తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।

ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినః తత్త్వదర్శినః ॥

34

తత్, విద్ధి, ప్రణిపాతేన, పరిప్రశ్నేన, సేవయా,

ఉపదేక్ష్యంతి, తే, జ్ఞానం, జ్ఞానినః, తత్త్వదర్శినః ॥

టీక॥ తత్ = ఆ జ్ఞానమును, ప్రణిపాతేన = నమస్కారము చేతను, పరిప్రశ్నేన = తరిచితరిచి అడుగుటచేతను, సేవయా = సేవచేతను, తత్త్వదర్శినః = యధార్థమును కనుగొన్న, జ్ఞానినః = జ్ఞానులు, తే = నీ కొఱకు, జ్ఞానం = జ్ఞానమును, ఉపదేక్ష్యంతి = ఉపదేశింతురు, విద్ధి = తెలిసికొనుము.

తా॥ అట్టి జ్ఞానయోగమును తత్త్వవేత్తలయిన మహాత్ములు ఉపదేశింతురు. అయితే ఆ మహాత్ములతో నమస్కరించి, తరిచి తరిచి ప్రశ్నించి, సేవచేసి బ్రహ్మవిద్యను సంపాదింపవలయును.

వి॥ అట్టి జ్ఞానయజ్ఞమును యధార్థమును దర్శించిన జ్ఞానులు నీకుపదేశింతురు. నీవు నమస్కరించుటతోను, చక్కని ప్రశ్నలు వేయుటతోను సేవించుటతోను, శక్తికొలది సౌకర్యముల నేర్పఱచుటతోను ఆ మహాత్ముల అనుగ్రహమును సంపాదించుకొనుము. జ్ఞానయజ్ఞమనగా

దేవునిలో మనో బుద్ధ్యాదుల లీనముచేసి బ్రహ్మమే తాను, తానే బ్రహ్మమై యుండుటే యని స్థిరమగుచున్నది. మోక్షము నొందవలసిన మార్గమింత సులభములో నుండగా బహిర్యాగములకు నిష్కారణముగా వేలకు వేలు ధనమును వ్యయము చేయుట అవివేకము.

శ్లో॥ యద్ జ్ఞాత్వాన పునర్మోహ మేవం యాస్యసి పాండవ! ।

యేన భూతాన్యశేషేణ ద్రక్ష్యస్యాత్మన్యథో మయి ॥ 35

యద్, జ్ఞాత్వా, న, పునః, మోహం, ఏవం, యాస్యసి, పాండవ!,

యేన, భూతాని, అశేషేణ, ద్రక్ష్యసి, ఆత్మని, అథో, మయి ॥

టీక॥ పాండవ = అర్జునా!, యత్ = దేనిని, జ్ఞాత్వా = తెలిసికొని, పునః = మఱల, ఏవం = ఇట్లు, మోహం = మోహమును, న+యాస్యసి = పొందవో, యేన = ఏ జ్ఞానముచేత, అశేషేణ = నిశ్శేషముగా, భూతాని = సర్వప్రాణులను, ఆత్మని = ప్రత్యగాత్మ స్వరూపుడవగు నీయందును, అథో = పిమ్మట, మయి = పరమాత్మ స్వరూపుడనగు నాయందును, ద్రక్ష్యసి = చూడగలవో, తత్ = ఆ జ్ఞానమును, విద్ధి = తెలిసికొనుము.

తా॥ అర్జునా! జ్ఞానయోగమును తెలిసికొన్నచో మరల మోహమును పొందవు, సకల ప్రాణికోట్ల నన్నింటిని ప్రత్యగాత్మ స్వరూపుడవగు నీయందును, మఱల పరమాత్మ స్వరూపుడనగు నాయందును చూడగలవు. ఇట్టి తత్త్వదృష్టి లభించును. కనుక జ్ఞానమును తెలిసికొనుము.

వి॥ దేని యథార్థము నెఱిగినచో పొరపాటు నొందమో, వ్యతిరేక భావము నొందమో, మోహము నొందమో, పూర్వంపు టజ్ఞానమును మరల పొందనే పొందమో, ఏ జ్ఞానము కలిగినచో ప్రత్యగాత్మయందు సకల ప్రాణులను చూడగలమో, పిమ్మట పరమాత్మయందు ప్రాణికోట్ల నన్నింటిని చూడగలమో యట్టి బ్రహ్మజ్ఞానమును వినుమని శ్రీకృష్ణుడు హేచ్చరించెను. అధిష్ఠానమున కంటె అధ్యస్తము వేఱుగాలేదు. ప్రత్యగాత్మ

పరమాత్మ బ్రహ్మములందే జీవేశసృష్టి యధ్యస్తముగ నున్నది. అధిష్ఠానా ౨ జ్ఞానముచే నధ్యస్తమైన జీవేశ సృష్టి యధిష్ఠానజ్ఞాన మంతర్ముఖవృత్తి కలిగినపుడు తొలగును.

శ్లో॥ అపి చేదసి పాపేభ్యస్సర్వేభ్యః పాపకృత్తమః ।

సర్వం జ్ఞానప్లవేనైవ వృజినం సంతరిష్యసి ॥

36

అపి, చేత్, అసి, పాపేభ్యః, సర్వేభ్యః, పాపకృత్తమః,

సర్వం, జ్ఞానప్లవేన, ఏవ, వృజినం, సంతరిష్యసి ॥

టీక॥ సర్వేభ్యః = సమస్తమైన, పాపేభ్యః = పాపాత్ములకంటె, పాపకృత్తమః = అధికతరమైన పాపముచేసినవాడవు, అపి+చేత్ = అయితివేని, సర్వం వృజినం = సమస్తమయిన పాపమును, అపి = కూడ, జ్ఞానప్లవేన+ఏవ = జ్ఞానమనెడు నావచేత, సంతరిష్యసి = దాటగలవు.

తా॥ ఈ ప్రపంచములోని పాపాత్ములందఱికంటె నీవు గొప్ప పాపముల చేసిన వాడవైనను సరే, ఈ పాపము లన్నిటినిగూడ జ్ఞానమనెడు తెప్ప(నావ)చేత దాటగలవు.

వి॥ ఎంత పాపాత్ముడైనను బ్రహ్మజ్ఞాన మనెడు తెప్పచే తనపాప సముద్రమును దాటగలడు, బ్రహ్మనిష్ఠలో స్థూలశరీరము ఊడిపోయిన స్థితి కలిగినచో నిహలోకమును దాటినవారమగుదుము. మఱియు సూక్ష్మ శరీరము జడమై దేవునందు లీనమైనచో పరలోకము నతిక్రమించిన వారమగుదుము. కారణ శరీరాంధకారము బ్రహ్మజ్ఞాన దీపముచే నశించినచో జన్మములకు హేతువైన అహంకారము దగ్ధమగుటచే జనన మరణ ప్రవాహము నీడగలము. అధిష్ఠానజ్ఞానముచే భ్రాంతి జ్ఞానమనబడు మహా కారణమును దాటినచో మోహాలత తెగిపోవుటచే నెఱుక లేనేలేనిదని గుర్తింతుము. కైవల్యము నొందినచో అనాత్మయంతయు లయమగుటచే

బ్రహ్మమేతాను, తానే బ్రహ్మమునైన స్థితిలో పాపములన్నియు కడుగబడును. బ్రహ్మైక్యమున బ్రహ్మానందానుభూతి యేర్పడినప్పుడు పాపములు నశించియే తీఱును. ఇట్టి స్థితి కలిగినవారు నాయందు పాపములు లేనేలేవని నిశ్చయించు కొనవలయును. ఇంకను పాపశేషమున్నదేమోయని సంశయము నొందనే కూడదు, సంశయముండుట తప్పు. పాపములు భస్మమై పోయిన వనియు, పాపశేషమున్నచో బ్రహ్మమున లీనము కాలేననియు నిశ్చయించి ధన్యుడనైనానని నమ్మవలయును.

శ్లో॥ యథైధాంసి సమిద్ధోఽగ్ని భస్మసాత్మకతే తద్జన! ।

జ్ఞానాగ్ని సర్వకర్మాణి భస్మసాత్మకతే తథా ॥

37

యథా, ఏధాంసి, సమిద్ధః, అగ్నిః, భస్మసాత్, కురుతే, అర్జున!,
జ్ఞానాగ్నిః, సర్వకర్మాణి, భస్మసాత్, కురుతే, తథా ॥

టీక॥ అర్జున = అర్జునా? సమిద్ధః = లెస్సగా మండుచున్న, అగ్నిః = అగ్ని, ఏధాంసి = కట్టెలను, యథా = ఏ ప్రకారముగా, భస్మసాత్ = భస్మముగా, కురుతే = చేయుచున్నాడో, తథా = ఆ ప్రకారమే, జ్ఞానాగ్నిః = జ్ఞానమనెడు అగ్ని, సర్వకర్మాణి = సమస్తకర్మలను, భస్మసాత్ = భస్మముగా, కురుతే = చేయుచున్నది.

తా॥ అర్జునా! లెస్సగా మండుచున్న అగ్ని కట్టెల నెట్లు భస్మము చేయుచున్నదో అట్లే జ్ఞానాగ్ని సర్వకర్మలను భస్మము చేయుచున్నది.

వి॥ బాగుగమండెడు అగ్ని కట్టెల కాల్చివేయునట్లు జ్ఞానాగ్ని సర్వకర్మల భస్మమొనర్చును. ఊపిరి నిలిచిపోగానే స్థూలశరీరము జడమగును. అప్పుడు భూలోక సంబంధక్రియలు నశించును. సూక్ష్మశరీర మెప్పుడు జడమగునో పరలోక సంబంధ క్రియలుండవు. స్వర్గనరకముల ననుభవించునది సూక్ష్మ శరీరమే. బ్రహ్మము జ్ఞేయమగుటచే కలిగిన బ్రహ్మజ్ఞానమువలన అనాత్మజ్ఞాన రహితమగుటచే కారణశరీరముండదు. కనుక బంధరాహిత్య మేర్పడును.

తెలివియు లీనమగుటచే దేహాత్రయాతీత తత్త్వమేర్పడి కైవల్యము మాత్రమే మిగులును. అంతర్మఖవృత్తిచే నేర్పడిన బ్రహ్మజ్ఞానమువలన అనాత్మ కార్యము లన్నియు దగ్ధమగును. స్థూలసూక్ష్మ కారణ మహాకారణములు కైవల్యమునకు రానేరవు కనుక కైవల్యస్థితుడీ స్థూలసూక్ష్మ కారణ మహా కారణముల కతీతముగ నుండుటచే వీని కర్మలును నివియును దగ్ధములైనవి.

శ్లో॥ న హి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్ర మిహ విద్యతే ।

తత్స్వయం యోగసంసిద్ధః కాలే నాత్మని విన్దతి ॥

38

న, హి, జ్ఞానేన, సదృశం, పవిత్రం, ఇహ, విద్యతే,

తత్, స్వయం, యోగసంసిద్ధః, కాలేన, ఆత్మని, విన్దతి ॥

టీక॥ ఇహ = ఈ లోకమునందు, జ్ఞానేన = జ్ఞానముతో, సదృశం = సమానమైన, పవిత్రం = పావనమైనది, నవిద్యతే = లేదు, తత్ = ఆ జ్ఞానమును, కాలేన = కాలముచేత, యోగసంసిద్ధః = యోగముయొక్క సిద్ధిని లెస్సగా పొందినవాడు, తత్ = ఆ జ్ఞానమును, స్వయం = స్వయముగా, ఆత్మని = తనయందు, విన్దతి = పొందుచున్నాడు.

తా॥ జ్ఞానముతో సమానమయిన పావనమయినదీ జగమున లేదు. అన్నిటి కంటె పవిత్రమైనది జ్ఞానము. స్థూలశరీరమునకు గడియారమువలె కాలము తెలుపునది శ్వాస. ఇరువదియొకవేయి ఆఱునూర్ల హంసలు సంచరించినచో నొక దినమగును. శ్వాస సంచారమును బట్టియే శరీర పరిణామమగుచున్నది. ఇట్లు కాలమువంటి శ్వాసచే యోగమున నిల్చి లెస్సగా సిద్ధిని పొందినచో స్వయముగానే ఎవరి సహాయము లేకనే ప్రత్యగాత్మ స్వరూపుడగు తనయందే జ్ఞానమును పొందుచున్నాడు.

వి॥ శ్వాసలేనిచో స్థూలశరీరము శవము, అపవిత్రము. కనుక స్థూల శరీరము హంసవలన పవిత్రమగుచున్నది. బ్రహ్మనిష్ఠలో హంసనిల్చి పోయినపుడు స్థూలశరీరము జడమగును. శ్వాసను పావనము జేయునది

కుండలినీశక్తి. దీనిని సంకల్పశక్తియు, నిద్దానిని మానసము పవిత్ర పఱచును. పవిత్రమానసమే బుద్ధియు, బుద్ధిని జీవుడును, జీవుని ఈశ్వరుడును, ఈశ్వరుని శుద్ధబ్రహ్మమును పవిత్రమొనర్చును. అంతర్ముఖ వృత్తిలో బ్రహ్మము జ్ఞేయమైనపుడు కలిగిన బ్రహ్మజ్ఞానమే పరమోన్నత పావన వస్తువని యెఱుంగుము. ఇట్టిజ్ఞానమును స్వయముగా యోగముచే కాలమగు హంసచే పొందుదుము.

శ్లో॥ శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానం తత్పర సంయతేంద్రియః ।

జ్ఞానం లబ్ధ్వా పరాం శాంతి మచిరేణాధిగచ్ఛతి ॥

39

శ్రద్ధావాన్, లభతే, జ్ఞానం, తత్పరః, సంయత, ఇంద్రియః,
జ్ఞానం, లబ్ధ్వా, పరాం, శాంతిం, అచిరేణ, అధిగచ్ఛతి ॥

టీక॥ శ్రద్ధావాన్ = శ్రద్ధగలవాడును, తత్పరః = ఆసక్తిగలవాడును, సంయత+ ఇంద్రియః = లెస్సగా నియమించిన ఇంద్రియములు గలవాడును, జ్ఞానం = జ్ఞానమును, లభతే = పొందుచున్నాడు, జ్ఞానం = జ్ఞానమును, లబ్ధ్వా = పొంది, పరాం = ఉత్కృష్టమయిన, శాంతిం = శాంతిని, అచిరేణ = శీఘ్రముగా, అధిగచ్ఛతి = పొందుచున్నాడు.

తా॥ శ్రద్ధయు, ఆసక్తియు, ఇంద్రియనిగ్రహము కలిగిన మహాత్ముడు జ్ఞానమును పొందుచున్నాడు. (సంకల్ప శ్వాసలు నశించిన పిమ్మట మిగిలిన కేవలానంద స్వరూపమున లీనమయి యుండుటే జ్ఞానమును పొందుట.) ఇట్లు జ్ఞానమును పొందిన పిమ్మట శీఘ్రముగా మహోన్నతమయిన శాంతిని పొందుచున్నాడు. ఇట్టి శాంతికి ఉపరతి యని పేరు.

వి॥ శ్రద్ధ ముఖ్యము. ప్రాణరంధ్రములనుండి బయటకు వచ్చిన హంసను చూడలేము. నాసికా వివరములనుండి లోపలికి పోయిన శ్వాసపై గురిపెట్టలేము. ముక్కు రంధ్రములలో మాత్రమే విహరించుచుండెడు గాలిపై మాత్రమే నిగానుంచగలము. నిగానుండి కొంచెమేమాటితిమా, మరల ప్రారంభములోనికి వచ్చును. కనుక గురుకీలునుండి చ్యుతి కలుగకుండ

బహు శ్రద్ధతో హంసపై మనసును కూర్చుండబెట్టవలయును. ఆత్మాసక్తి దండిగా నున్నచో శ్రద్ధయుండును. ఇట్లు కర్మయోగమున నున్నచో ఇంద్రియ వ్యాపారము లన్నియు చాలింపబడును. ఇంద్రియములెప్పుడు ప్రమలుగా మాఱలేదో, అప్పుడు తోపికలు లేనందున ఆవరణభంగమై అంతర్ముఖ వృత్తితో బ్రహ్మము జ్ఞేయమై బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగును. అవిద్యలో పడవేయునది అపరాప్రకృతి. దేవునందు లీనము చేయించునది పరాప్రకృతి. శుద్ధసాత్విక ప్రకృతియైన పరాప్రకృతికి సంబంధించిన శాంతిని జ్ఞానము నొందినవాడు శీఘ్రముగ మోక్షమును పొందును.

శ్లో॥ అజ్ఞః శ్చాశ్రద్ధధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి ।

నాయం లోకోఽస్తి న పరో న సుఖం సంశయాత్మనః ॥ 40

అజ్ఞః, చ, అశ్రద్ధధానః, చ, సంశయాత్మా, వినశ్యతి,

న, అయం, లోకః, అస్తి, న, పరః, న, సుఖం, సంశయాత్మనః ॥

టీక॥ అజ్ఞశ్చ = అవివేకియును, అశ్రద్ధధానశ్చ = శ్రద్ధలేనివాడును, సంశయాత్మా = సంశయముతో కూడిన మనస్సు కలవాడును, వినశ్యతి = నశించిపోవుచున్నాడు, సంశయాత్మనః = సంశయచిత్తునకు, అయం = ఈ, లోకః = బ్రహ్మానందము నొందునట్టి లోకము, నాస్తి = లేదు, పరః = మోక్షము, న = లేదు, సుఖం చ = సుఖమును, నాస్తి = లేదు.

తా॥ ఆత్మానాత్మ వివేకము లేనివాడును, బ్రహ్మవలోకనముపై శ్రద్ధలేని వాడును నశించిపోవును. సంశయచిత్తునకు ఈ బ్రహ్మానంద రూపమయిన లోకముగాని మోక్షముగాని, సుఖముగాని లేదు.

వి॥ అనాత్మ జ్ఞేయమగుచుండగా అనాత్మజ్ఞానముతో కూడినవాడు అజ్ఞాని, బ్రహ్మజ్ఞానము లేనివాడగుటచే అజ్ఞాడు. గురుసూటినుండి జాఱి పోయిన హీనస్థితిని గమనించలేని వాడగుటచే అశ్రద్ధ సమన్వితుడు. ఎందఱెందరో చెప్పిన మార్గముల ననుసరించినను మనసునిలువలేదు కనుక స్వారాజ్య గురుకీలుసహితము నిస్సంకల్పమును కలిగించునో లేదో

అని సంశయముతో కూడినవాడును, అజ్ఞుడును, శ్రద్ధలేనివాడును, సంశయాత్మకుడును దేవునందు లీనము కాలేడు. గురుసూటిని దాచిపెట్టి యేవేవో చెప్పిన వారి మార్గములలో సంచరించినచో మనసు నిలువనే నిలువదు. పైవారి కుమార్గమున సంచరించినవారికి కొన్ని రోగములుకూడ ప్రాప్తించును. చక్కని సావరాజ్య గురుకీలు దొఱకుట మహాపుణ్యము. ఈ గురుసూటిపై సంశయము వలదు. మేమనుభవించి మీకు తెలుపుచున్నాము. సులభము, సూక్ష్మము అయిన మార్గమును సంశయించి బ్రహ్మనిష్ఠలో నిలువనివాడు బ్రహ్మానంద లోకమును పొందలేడు. మోక్షమును, దేవునిలో లీనమైనప్పుడు కలిగెడు సుఖమును పొందలేడు. కనుక మనుజులు శ్రద్ధావంతులై బ్రహ్మనిష్ఠ చేయవలయును.

శ్లో॥ యోగసన్న్యస్త కర్మాణం జ్ఞాన సంఛిన్న సంశయమ్ ।

ఆత్మవంతం న కర్మాణి నిబద్ధంతి ధనంజయ! ॥

41

యోగసన్న్యస్త కర్మాణం, జ్ఞాన సంఛిన్న సంశయమ్,
ఆత్మవంతం, న, కర్మాణి, నిబద్ధంతి, ధనంజయ! ॥

టీక॥ ధనంజయ = అర్జునా? యోగ = కర్మయోగముచే, సన్న్యస్త = లెస్సగా నుండబడిన, కర్మాణం = సంకల్పశ్వాసలనబడు కర్మగల వానిని, జ్ఞాన = సంకల్పశ్వాసలు నశించిన పిమ్మట మిగిలిన ప్రత్యగాత్మయే తానైయున్న యున్నత స్థితియొక్క అనుభవముచే, సంఛిన్న = లెస్సగా ఛేదించబడిన, సంశయం = సంశయములుగలవానిని, ఆత్మవంతం = ప్రత్యగాత్మ పరమాత్మ బ్రహ్మము లొక్కటేయనియు, ఆ బ్రహ్మమే నేననియు, నిశ్చయమైన ఆత్మగల వానిని, కర్మాణి = సంకల్ప శ్వాసలచే చేయబడు నెట్టి కర్మలయినను, న నిబద్ధంతి = బంధింపవు.

తా॥ కర్మయోగముచే బ్రహ్మమునందు లీనమొనర్చిన శ్వాస, సంకల్పము లనబడు కర్మలు కలవానిని, జ్ఞానయోగముచే సంశయముల తెగవేసిన వానిని, ఆత్మయే తానని నిశ్చయము కలవానిని స్థూలసూక్ష్మ శరీరకర్మలు బంధింపవు.

వి॥ యోగమున అనాత్మ కర్మలన్నియు బ్రహ్మమునందుంచి యుపరతి నొందిన మహాత్మునికి కూడ గ్రంథపఠన మెక్కువగుచుండగా సంశయములు పెరుగుచునే యుండును. దేవునిలో లీనమైనచో తత్క్షణమే సంశయములు పటాపంచలగును. ఇట్లు బ్రహ్మజ్ఞానముచే సంశయముల నన్నిటిని పోగొట్టు కొనిన వానిని అనాత్మనంతటిని తుడిచివేసికొని శుద్ధబ్రహ్మమే తానైన వానిని ప్రకృతికర్మ బంధింపలేదు. ఈ ప్రకృతి యచటికి పోనేలేదు కనుక అతనిని బంధింపలేదు. అనాత్మాకారవృత్తి జ్ఞేయమగుటలేదు కనుక అనాత్మ జ్ఞానమును లేదు. అనాత్మ జ్ఞేయజ్ఞానములే బంధము. ఇవి లేవు కనుక బంధమును లేనే లేదు.

శ్లో॥ తస్మా దజ్ఞాన సంభూతం హృత్స్థం జ్ఞానాసి నాత్మనః ।

భిత్వైనం సంశయం యోగ మాతిష్ఠోత్తిష్ఠ భారత! ॥ 42

తస్మాత్, అజ్ఞాన సంభూతం, హృత్స్థం, జ్ఞానాసినా, ఆత్మనః,
భిత్వా, ఏనం, సంశయం, యోగం, ఆతిష్ఠ, ఉత్తిష్ఠ, భారత! ॥

టీక॥ భారత = అర్జునా!, తస్మాత్ = అందువలన, హృత్స్థం = హృదయ మందున్న, అజ్ఞానసంభూతం = అజ్ఞానమువలన పుట్టిన, ఆత్మనః = నీయొక్క, ఏనం = ఈ, సంశయం = సంశయమును, జ్ఞాన+అసినా = జ్ఞానఖడ్గముచేత, భిత్వా = నఱికి, యోగం = కర్మయోగమును, ఆతిష్ఠ = ఆచరింపుము, ఉత్తిష్ఠ = ఆచరించుటకు పైకి లేము!!

తా॥ అందువలన అర్జునా! నీ హృదయమందున్నట్టి అజ్ఞానముచే కలిగిన యీ సంశయమును జ్ఞాన ఖడ్గముచే నఱికి యోగము నాచరింపుము. పైకి లేము!!

వి॥ సంకల్పములు, తోపికలు, ఈ తోపికలనబడు గుర్తులనెఱిగెడు నెఱుక యీ మూడును జ్ఞేయములై, ఇట్టి జ్ఞేయమైన అనాత్మ నెఱుగుచుండుటే అజ్ఞానము. ఇయ్యజ్ఞానము హృదయమునందే యున్నది. ఇయ్యజ్ఞానంపు వ్యవహారములచే మనము దేవునందు లీనముగాకయున్నాము. అనాత్మయే

యున్నదనెడు భ్రాంతిజ్ఞానము కలుగుచున్నది. భ్రాంతిజ్ఞాన కరణమునకు మిథ్యావస్తువులే విషయమైనపు డధ్యాసయగును. ఇట్టి అధ్యస్తముచే సంశయములు పొడముచుండును. గురుడిచ్చిన కీలునందుంటిమేని అనాత్మ జడమై పడిపోవుచుండగా అంతర్ముఖవృత్తి యేర్పడుచుండును. అప్పుడు బ్రహ్మము జ్ఞేయమై బ్రహ్మజ్ఞానము ఏర్పడును. ఖండయతీతి ఖడ్గః, ఖడిభేదనే, ఖండయతి = ఖండించునది, ఇతి, ఖడ్గము. అస్యతే క్షిప్యతే ఇతి అసిః, అసుక్షేపణే. అస్యతే క్షిప్యతే = వినరబడునది, ఇతి, అసి = కత్తి, అజ్ఞానమును ఖండించునదియును, అనాత్మజ్ఞానము పోవునట్లు విసురునదియును అగు జ్ఞాన ఖడ్గమును ధరింపుము. బ్రహ్మముపై నిగాయుంచు శక్తియే జ్ఞానము. సంశయమును జ్ఞానఖడ్గముచే ఛేదింపుము. కర్మయోగ మొనరింపుము. లేమ్ము! ప్రయత్నింపుము! సోమరితనమున నుండకుము!

ఇతి శ్రీమద్భగవద్గీతాసు, ఉపనిషత్సు, బ్రహ్మవిద్యాయాం,
యోగశాస్త్రే, శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే, జ్ఞానయోగోనామ, చతుర్థోఽధ్యాయః॥

ఇది బ్రహ్మశ్రీ జగద్గురు వేదాంతం లక్ష్మణార్యులచే రచింపబడిన

టీకా తాత్పర్య విశేషార్థముగల శ్రీ స్వరాజ్య

భగవద్గీత యందలి నాల్గవ అధ్యాయము.

ఓం శాంతి శాంతి శాంతిః ॥

